

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Život v etnicky smíšené rodině

Vypracoval: Lenka Farkašová
Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková

České Budějovice 2021

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma Život v etnicky smíšené rodině jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 20.12.2021

Lenka Farkašová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí své bakalářské práce PhDr. Olze Vaněčkové, a to především za její trpělivost, ochotu a lidský přístup.

Děkuji také celé mé rodině, která mě neustále motivovala k dokončení studia a v neposlední řadě děkuji všem účastníkům provedeného šetření.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na život v etnicky smíšené rodině. První kapitola teoretické části definuje základní pojmy jako jsou lidská rasa, etnikum, etnicita, národ a národnost. Druhá kapitola se zabývá vztahy mezi etniky. Třetí kapitola je věnovaná romskému etniku, kde je popsán původ Romů až po jejich působení v České republice. Tato kapitola se také kromě historie zaměřuje na demografii Romů, rozdělení Romů, jejich sociální typologii a životní styl. Empirická část byla zpracována pomocí kvalitativního přístupu. Jako metoda sběru dat byl použit rozhovor. Výsledky výzkumu nám sdělují, že v soužití dvou partnerů různého etnika se objevují jisté odlišnosti, zejména v povahách, tyto partneři se také potýkají s obtížnějším přijetím od rodinných příslušníků. Takový vztah vyžaduje mnoho trpělivosti, kompromisů a odhodlání.

Klíčová slova: etnikum, Romové, smíšené manželství, rodina, výchova, předsudky, životní styl, asimilace

Annotation

The bachelor thesis focuses on living in an ethnically mixed family. The first chapter of the theoretical part defines the basic concepts such as human race, ethnicity, ethnicity, nation and nationality. The second chapter deals with inter-ethnic relations. The third chapter is devoted to the Roma ethnic group, where the origin of the Roma is described only after their work in the Czech Republic. In addition to history, this chapter also focuses on Roma demography, Roma distribution, their social typology and lifestyle. The empirical part was processed using a qualitative approach. Interview was used as a method of data collection. The results of the research tell us that there are certain differences in the coexistence of two partners of different ethnicities, especially in their characters, these partners also face more difficult acceptance from family members. Such a relationship requires a lot of patience, compromise and determination.

Keywords: ethnicity, Roma, mixed marriage, family, education, prejudices, lifestyle, assimilation

Obsah

Obsah	5
Úvod.....	5
I. Teoretická část	7
1 Základní pojmy tématu	7
1.1 Rasy	7
1.2 Etnikum, etnická skupina.....	9
1.2.1 Etnická identita	9
1.3 Etnicita	9
1.4 Národ a národnost	10
2 Vztahy mezi etniky	11
2.1 Akulturace.....	11
2.2 Asimilace	12
2.2.1 Smíšená manželství.....	12
2.3 Xenofobie.....	13
2.4 Tolerance a intolerance	13
2.5 Postoje, předsudky a stereotypy.....	14
2.6 Diskriminace	15
2.7 Rasismus	16
2.8 Sociální vyloučení.....	16
3 Romské etnikum	18
3.1 Romský původ	18
3.2 Romové v Evropě	19
3.2.1 Vyhánění Romů	20
3.2.2 Osvícenství.....	21
3.3 Romové v českých zemích	22
3.3.1 První Československá republika.....	23
3.3.2 Situace po roce 1945.....	24
3.3.3 Situace po roce 1989.....	26
3.4 Demografie Romů.....	27
3.5 Rozdělení Romů	27
3.6 Sociální typologie Romů	28

3.7	Životní styl romského etnika	29
II.	Praktická část	32
4	Určení cíle, problému a otázek v kvalitativním šetření	32
4.1	Cíl výzkumného šetření	32
4.2	Výzkumný problém	32
4.3	Výzkumné otázky	32
5	Metodologie šetření	34
5.1	Použité metody	34
5.2	Výzkumný soubor	35
5.2.1	Výběr výzkumného souboru	35
5.3	Etika výzkumného šetření	35
5.4	Uskutečnění šetření	36
6	Analýza kvalitativních dat	37
6.1	Výsledky šetření	37
7	Odpovědi na výzkumné otázky	52
	Závěr	55
	Seznam literatury	57
	Seznam příloh	61

Úvod

V této bakalářské práci se budu zabývat životem v etnicky smíšené rodině. Jedná se konkrétně o rodinu romsko-českou. Tuto rodinu tvořili nyní již rozvedení manželé, kdy manžel je romského etnika, pochází z romské rodiny, přesto se mu podařilo ze životního stylu Romů vymanít, získat vzdělání, vysoké postavení v zaměstnání, je ambiciózní a troufám si říct, že i velmi respektovaný a vážený člověk. Manželka je etnika českého. Pochází z rodiny, kde především ze strany její matky panovaly velmi radikální názory na jiná etnika, jejich soužití a zakládání rodiny. Tito manželé spolu žili v manželství 20 let a mají jednu dceru.

Toto téma zabývající se problematikou smíšených rodin, konkrétně romsko-české, jsem si vybrala z důvodu, že je mi toto téma blízké a připadá mi velmi zajímavé.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část obsahuje celkem tři kapitoly. V první kapitole se věnuji vysvětlení základních pojmů. Zabývám se především menšinami a tím, čím se odlišují. Do těchto pojmů jsem zařadila lidské rasy, kde i upřesňuji, že tento výraz se v dnešní době již téměř nepoužívá. Na to navazují etnika a etnické skupiny, dále vysvětluji pojmy jako etnicita, národ a národnost. Druhá kapitola se zabývá vztahy mezi etniky. V této kapitole zmiňuji i smíšená manželství jako součást procesu asimilace. Ve třetí kapitole popisují původ Romů a jejich historii, která je pro pochopení jejich dnešního způsobu života velmi důležitá. Součástí této kapitoly je také demografie, rozdělení a sociální typologie Romů a v neposlední řadě také životní styl romského etnika.

V empirické části práce využívám k šetření kvalitativního přístupu. Jako metodu sběru dat jsem si zvolila rozhovor. Rozhovory vedu se členy té konkrétní romsko-české rodiny. Tedy s manželem, manželkou, jejich dcerou a jejím partnerem. Zmiňuji i názory na soužití manželů z pohledu jejich rodinných příslušníků.

Cílem mé práce je ukázat s jakými problémy a předsudky se potýkají smíšené páry, na jaké rozdíly ve vztahu naráží. Rozhovory s manžely popisují jejich seznámení, seznámení s rodinami, jejich pohled na tento vztah, výchovu dcery, jejich odlišnosti, ve kterých si nerozuměli, a nakonec jestli si myslí, že v ukončení jejich manželství hrála roli i odlišná etnika. Zajímavou částí je rozhovor s dcerou manželů, ve kterém se dozvídáme, jak ona vnímala celé jejich manželství, jestli se sama v dětství potýkala

s problémy týkajícími se romského etnika, jaké měla a má vztahy s ostatními příslušníky rodiny. V rozhovoru s jejím partnerem se dozvídáme, co si on myslí o její rodině a jestli jejich etnikum pro něj představovalo překážku.

I. Teoretická část

1 Základní pojmy tématu

Tato kapitola se bude věnovat zejména menšinám. Pojem menšina je definován různými způsoby. Menšinu lze vymezit jako početně menší skupinu lidí. Jedná se o skupinu, která se od většinové společnosti odlišuje jistými společenskými znaky. Mezi takové znaky patří hlavně rasa, etnikum a národnost, dále také náboženství a politická nebo sociální příslušnost. V současnosti se za menšiny považují hlavně etnické a národnostní menšiny.

Menšinu můžeme také vymezit jako početně menší skupinu, která nemá dominantní postavení. Členové menšiny jsou příslušníky státu, avšak od zbytku obyvatelstva se liší etnickými, kulturními, náboženskými nebo jazykovými znaky. Otázka menšiny je aktuální tím, že je jí odpíráno některé právo, jež užívá většina.¹

Pojmy etnická a národnostní menšina většinou nejsou chápány jednotně a jsou vymezovány pomocí pojmů etnikum a etnicita.

1.1 Rasy

Termín rasa pravděpodobně pochází z latinského slova *ratio*, kterým lze rozumět druh či třídu.² Nejprve se termín lidská rasa nebo také plemeno používal pro označení mluvčích společného jazyka a později pro označení národnostní příslušnosti. V 17. století se termín začal používat pro označení fenotypových znaků.

Lidská rasa je skupina lidí, u které se vlivem dlouhodobého společného vývoje v určitém přírodním prostředí vytvořily shodné morfologické a fyziologické znaky např. barva pleti, barva vlasů, očí, rysy ve tváři, tvar nosu, proporce těla atd. Právě těmito znaky se od sebe lidské rasy liší.³ V minulosti se tedy lidé uchylovali k názoru, že lidská uskupení se liší svým genotypem. Mezi těmito genotypy tedy existuje nerovnost, která má dopad na intelektuální schopnosti a morální dispozice.⁴

¹ MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 605.

² KAMÍN, Tomáš; MACHALOVÁ, Tatiana. Kritika rasy a rasismu. 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 12.

³ Wolf, Josef. Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: Člověk a jeho svět II. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0099-4

⁴ LÉVI-STRAUSS, Claude. Uznání kulturní rozmanitosti: co nás učí japonská civilizace. LÉVI-STRAUSS, Claude. Antropologie a problémy moderního světa. Karolinum, 2012, s. 59. ISBN 978-80-246-2098-5.

Pro zajímavost se vymezují tyto lidské rasy:

- a) europoidní rasa
- b) mongoloidní rasa
- c) negroidní rasa
- d) australoidní rasa
- e) kapoidní rasa

Někde se uvádí pouze první čtyři základní rasy, ovšem nejznámější jsou první tři rasy a to europoidní, mongoloidní a negroidní.

V minulosti byly také používány pojmy míšenec nebo také hybrid či kříženec. To znamená, že se jedná o potomka rodičů různých ras. Pro zajímavost se míšenci rozdělují na:

- a) Mulat – mulat je potomek bělocha a černocha.
- b) Mestic – mestic je potomek bělocha a původního Američana (Indiána).
- c) Zambaigo – zambaigo je potomek východního asiata a původního Američana/ eskymáka.
- d) Zambo – zambo je potomek černocha a původního Američana (Indiána).
- e) Kajot – kajot je potomkem míšenců mestice a mulata.
- f) Malgaš – jako Malgaši se označují obyvatelé Madagaskaru, míšenci negroidní a mongoloidní rasy.
- g) Kreol – kreol je původně španělské označení Indiánů, později afrických potomků černochů v Americe, poté Španěla narozeného v některé španělské kolonii.
- h) Kastico – kastico je potomek mestice a bělocha.⁵

Pojmy lidská rasa, míšenci a jejich klasifikace se v dnešní době již neužívají. Pokud bychom zohlednili veškeré lidské odlišnosti, tak každý jeden člověk by musel mít samostatnou rasu, což postrádá smysl. Naopak pokud by byly zohledněny pouze některé znaky, nemohla by být velká část obyvatelstva vůbec přiřazena k žádné rase.

„Rozdělování“ lidské populace nelze provádět na základě genetiky. Vědecký výzkum prokázal, že lidská populace je z 99,9 % geneticky totožná a vykazuje minimum rozdílů.⁶ Místo názvu lidská rasa je výhodnější používat výraz etnikum.

⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. Encyklopedický slovník. 1. vyd. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1993. 1256 s. ISBN 80-207-0438-8. Kapitola M, s. 672-691.

1.2 Etnikum, etnická skupina

Pojem etnikum je odvozeno od řeckého slova *ethnos*, co znamená národ, lid. Etnikum je skupina jedinců, která se od jiných skupin odlišuje souhrnem kulturních, rasových, teritoriálních a jazykových faktorů, ale také historií, pocitem sounáležitosti, mentalitou a vědomím, že jsou odlišně vnímáni druhými. Termín etnikum je antropologickým termínem a ve vědách o člověku ho používáme od dob zámořských objevů. Je tedy historicky starší než termín národ. Etnikum nevyjadřuje žádnou sociální organizaci ani hierarchii. Jednoduše bývá etnikum definováno jako skupina lidí se společnou etnicitou.⁷

Pojem etnikum se také velmi často zaměňuje s pojmem etnická skupina, přičemž etnikem je také možné pojmenovat společenství, které ve svém vývoji dospělo na úroveň národa, kdežto etnická skupina je společenství, které této úrovni nedosáhlo. Nesmí být také opomenuto, že pojmy etnikum a etnicita nejsou totožné s podobnými pojmy národ a národnost.⁸

1.2.1 Etnická identita

Etnická identita znamená vědomí příslušnosti k etniku. Při určování etnické identity je důležitý individuální, subjektivní pohled. Pojem etnická identita je tedy dobrovolně získaný status na základě etnicity určitého etnika. Etnická identita se může měnit. U etnické identity je důležité, jak člověk vnímá sám sebe a jeho etnická příslušnost je jen jednou ze stránek vnímání sebe sama.⁹

1.3 Etnicita

Pojem etnicita pochází z latinského slova *ethnicus* znamenající pohan nebo pohanský a z řeckého *ethnos* znamenající národ, národnost, kmen, rasa apod. Etnicita je tedy vzájemně provázaný systém kulturních, rasových, teritoriálních, jazykových faktorů a představ o společném původu, které formují etnickou identitu člověka a jeho orientaci.

⁶ KAMÍN, Tomáš; MACHALOVÁ, Tatiana. Kritika rasy a rasismu. 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 20-22.

⁷ SKARUPSKÁ, Helena. Úvod do kulturní a sociální antropologie. Olomouc, 2006. Distanční text. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta.

⁸ MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 277.

⁹ ERIKSEN, Thomas Hylland. Etnická identita a organizace. ERIKSON, Thomas Hylland. Sociální a kulturní antropologie. Portál, 2008, s. 322-323. ISBN 978-80-7367-465-6.

Tyto faktory musí být hromadné, trvalé, relativně stabilní, srozumitelné, přijatelné a navzájem do sebe zapadat.

Etnicita je jednou ze základních charakteristik člověka jako společenské a kulturní bytosti. Etnicita vymezuje etnikum. Je to jeden velký systém, ve kterém se jednotlivé prvky vzájemně neustále ovlivňují.¹⁰

1.4 Národ a národnost

Pojem národ pochází z latinského slova *natio*. Národ je historicky vzniklá pospolitost lidí, vytvořená působením různých národotvorných faktorů (jazyk, geografie, ekonomika, politika). Obvykle je založen na národním vědomí, vycházejícím z etnických vztahů. Příslušnost k národu se ve středověku určovala místem narození, v novověku jazykem. V posledních letech se v antropologii s termínem národ setkáváme velmi okrajově.¹¹

Obecně je tedy národ společenství, ve kterém jsou lidé spojeni několika druhy objektivních vztahů. Za příslušníky národa jsou považováni lidé hovořící stejným jazykem, sdílející stejnou historii a kulturu a žijící ve stejném státě, přičemž tato definice je velmi matoucí, jelikož v dnešním světě žije mnoho národů, které svůj vlastní stát nemají. Můžeme tedy říct, že národ je historicky vyvinuté společenství stejného jazyka, území, hospodářského života a psychologické skladby, jež se projevují ve společenství kulturním. Pojem národ se dá vysvětlit několika různými způsoby a velmi často se překrývá s pojmem etnikum.¹²

Národnost znamená příslušnost k určitému národu. Určuje se podle státu, původu předků, kultury. Během života člověka se národnost může změnit. Státy mohou být národnostně jednotné i nejednotné, záleží na tom, kolik procent obyvatel je většinové národnosti.¹³

¹⁰ MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 276-277.

¹¹ SKARUPSKÁ, Helena. Úvod do kulturní a sociální antropologie. Olomouc, 2006. Distanční text. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta.

¹² HROCH, Miroslav. V národním zájmu: Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektivě. Praha: Lidové noviny, 1999, s. 8-9.

¹³ ŠAMANOVÁ. Naše společnost: Národnost ve sčítání lidu v českých zemích. *Centrum pro výzkum veřejného mínění-Sociologický ústav AV ČR* [online]. Praha, 2005, 2005/1 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20060524184511/http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=nase_spolecnost&r=1&offset=101&shw=100023

2 Vztahy mezi etniky

V České republice je nejznámější vztah k romskému etniku. Romům je ze strany majority nejčastěji vytýkána přílišná hlučnost, vulgarita, psychická labilita, sklony ke kriminalitě, špatné hygienické návyky, agresivita, špatné sousedské vztahy s majoritou, neochota pracovat, pocit ohrožení. Ne všechna hodnocení jsou pouze negativní. Kladně hodnocena je romská bezprostřednost, temperament, nadání k hudbě (zpěv a tanec), jejich péče o rodinu, soudržnost rodiny, jejich otevřenost a umění se radovat a užívat si života.¹⁴

Méně zmiňovaný je vztah Romů k majoritě v České republice. Romové nazývají Čechy pojmem používaným pro člověka neromského původu „gadžo“. Romové u majority kritizují jejich odměřenost, citový chlad, upjatost, lakotu, nedostatek pohostinnosti, nadřazenost, rasismus vůči Romům a xenofobii. Romové nepřiznávají majoritě žádná pozitiva, na druhé straně k ní ale obdivně vzhlíží. Ze strany Romů lze tedy hovořit o extrémnějším xenofobním naladění vůči majoritě.¹⁵

Do této kapitoly jsou zařazeny pojmy jako akulturace a asimilace, což jsou neustále probíhající procesy. Pod asimilaci je začleněna podkapitola smíšená manželství, a to z důvodu, že jsou součástí asimilačního procesu. Samotné údaje o smíšených manželstvích jsou velmi těžko dohledatelné. Dohledat problematiku smíšených párů v České republice se nepodařilo. Dalšími pojmy jsou xenofobie, tolerance a intolerance, dále postoje, předsudky a stereotypy, diskriminace, rasismus, a nakonec sociální vyloučení.

2.1 Akulturace

Pojem akulturace můžeme definovat jako změny v kulturních postojích, hodnotách a chování, které jsou výsledkem kontaktu mezi dvěma různými kulturami.¹⁶ Dá se říct, že se jedná o jakousi výměnu. Během procesu akulturace dochází k přijetí hodnot, postupů, technologií, jiné kultury atd. Akulturace může zjednodušeně znamenat, že ochutnáváme a přijímáme např. cizokrajné potraviny, exotické kuchyně aj. Tento proces může

¹⁴ BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. Kontroverzně, s. 122-123. ISBN 80-7220-180-8.

¹⁵ BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. Kontroverzně, s. 124. ISBN 80-7220-180-8.

¹⁶ SOUKUP, Václav. *Přehled antropologických teorií kultury*. 2. vydání. Portál, 2004, s. 199. ISBN 80-7178-929-1.

probíhat nevědomě, ale i vědomě např. přijímáním nových technologií dochází k pokroku a efektivitě.

K akulturaci dochází tehdy, když mezi dvěma nebo více společnostmi dochází k přímému a dlouhotrvajícímu kontaktu. Dá se říct, že akulturace je neustále probíhající proces, který je běžnou součástí společenského života.¹⁷

2.2 Asimilace

Pojem asimilace pochází z latinského *assimilatio*, co znamená připodobnění. Asimilace je proces, při kterém se minoritní nebo migrující společenská skupina stává součástí dominantnější skupiny. Asimilace tedy znamená přijetí minoritní skupiny skupinou majoritní a zároveň také to, že minoritní skupina plně přijme kulturu majoritní skupiny. Proces asimilace může být oboustranný. Plná asimilace znamená plné začlenění nových členů do dané společnosti, že mezi nimi a původními členy společnosti nejsou patrné žádné odlišnosti.¹⁸

2.2.1 Smíšená manželství

Studium smíšených, primárně „interetnických“, manželství je často spojeno s otázkami asimilace členů menšiny do majoritní společnosti dané země. Míra „interetnických“ manželství mezi příslušníky majority a menšiny ukazuje míru asimilace dané etnické skupiny do většinové společnosti. Smíšené manželství je finálním krokem asimilačního procesu. Na druhou stranu „interetnická“ manželství nemusí nutně vést k asimilaci, mohou být i procesem integrace, kdy příslušníci menšiny přijímají kulturní prvky majority, ale stále si uchovávají rysy své kultury a přispívají tak k utváření pluralistické společnosti.¹⁹

Sňatky jsou v různých společnostech uzavírány pouze (nebo převážně) jen mezi partnery pocházejícími ze stejné rasové nebo etnické skupiny. V české společnosti jsou

¹⁷ MURPHY, Robert F. Vytvářející se svět, Akulturace. MURPHY, Robert F. Úvod do kulturní a sociální antropologie. Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, s. 206-208. ISBN 978-80-86429-25-0.

¹⁸ MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 108.

¹⁹ NOVÁČKOVÁ, Miroslava. *Smíšená manželství – sňatek mezi ženou Češkou a mužem cizincem* [online]. Plzeň, 2014 [cit. 2021-8-3]. Dostupné z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/19231/1/Diplomova%20prace_Novackova.pdf. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra antropologie, Studijní program Antropologie, Studijní obor Sociální a kulturní antropologie. Vedoucí práce Mgr. Lenka Jakoubková Budilová Phd.

jen zřídka uzavírána smíšená manželství mezi Romy a příslušníky majority. Údaje o rasové homogamii v České republice nejsou k dispozici.²⁰

2.3 Xenofobie

Pojmem xenofobie se označuje jako chorobný strach z cizinců, z neznámých lidí, míst, přeneseně nenávistné postoje k cizincům.

Xenofobie se dá také definovat jako postoj, jehož jádrem je nedůvěra k odlišnostem a odchylkám a který se může proměnit v rasismus. Klasickým příkladem objektu xenofobie jsou u nás Romové.²¹

2.4 Tolerance a intolerance

Tolerance je „ochota připustit u druhých odlišné názory, chování, vzhled apod. Na politické scéně je princip tolerance spojován se vzestupem liberálního myšlení. Tolerance je považována za jednu ze základních hodnot demokracie.“²²

Slovo tolerance můžeme přeložit také jako snášenlivost neboli ochotu snášet něco, co se nám nelíbí. Důvodem toho, že něco snášíme je, že nám to příliš nevadí, tedy nemáme s tím velký problém anebo nám nic jiného nezbývá. Každá tolerance je podmíněna tím, že nepřijemnost, kterou jsme odhodláni snášet, nepřesáhne jisté meze.²³

Základní důvody k toleranci odlišností jsou především důvody humánní, právní a pragmatické.

Intolerance neboli nesnášenlivost je mírnější formou rasismu. Jedná se o nedostatek úcty a respektu k jiným způsobům jednání, chování, přesvědčení, víře, etniku atd. Projevuje se tím, že nejsme ochotni přijmout odlišnosti druhých.

²⁰ PRŮCHA, J. Multikulturní výchova. 1. vyd. Praha: ISV, 2001, s. 51. ISBN 80-85866-72-2.

²¹ MATULOVÁ, Jana. *Bariéry v práci s romskou menšinou u studentů oboru* [online]. Brno, 2006 [cit. 2021-7-30]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/biama/Diplomova_prace.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí práce PhDr. Dana Knotová, PhD.

²² MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. Velký sociologický slovník: I. svazek P-Z. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 1324.

²³ SOKOL, J. Tolerance, pluralismus a postmoderna. In KUNC, J. Demokracie a ústavnost. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 190. ISBN 80-7066-309-X.

2.5 Postoje, předsudky a stereotypy

Stereotyp a předsudek patří k základním pojmům v interkulturní psychologii. Tyto pojmy odrážejí reálnou situaci ve společnosti. Tyto jevy se vyskytují zejména ve vztazích mezi etniky, národy, rasami a kulturami.

Jsou to tedy představy, názory a postoje, které určití jednotlivci nebo skupiny zaujímají k jiným skupinám nebo i k sobě samým. Tyto názory a postoje jsou relativně stabilní a jsou přenášeny mezi generacemi. Stereotypy a předsudky mají silný emocionální náboj.²⁴

Předsudek je většinou chápán jako negativní postoj vůči určité skupině či skupinám lidí, který má ospravedlnit a posílit jejich diskriminaci, a to na základě jejich skupinového členství, a nikoliv osobních vlastností. Předsudek je vlastně zvláštním druhem stereotypu. Lidé s předsudky si myslí, že určitá kategorie lidí má nižší kvalitu než oni samotní. Tyto předsudky nejčastěji vystupují ve vztahu mezi etniky.²⁵

Pojem stereotyp pochází z latinských slov *stereos* a *typos* což znamená pevný a ráz. Stereotyp je velmi stabilní prvek ve vědomí regulující vnímání a hodnocení určitých skupin a jevů. Stereotypy ovlivňují názory, mínění, postoje a chování. Pojem zavedl americký novinář W. Lippman v r. 1922, když upozornil na existenci určitých ustrnulých představ ve vědomí lidí obvykle přejímaných z jiných zdrojů, než je vlastní zkušenost. Tyto představy hrají významnou úlohu jako předem daná schémata vnímání, uvažování a hodnocení nových jevů. Stereotypy jsou vytvářeny především rodinnou výchovou, vzorem rodičů, jsou přejímány od nejbližšího soc. okolí, od uznávaných autorit. Na jejich utváření se dále podílí přenos skupinových norem a poznatků.²⁶

Mnoho stereotypů a předsudků existuje při vnímání a posuzování národů a etnik příslušníky jiných národů a etnik. Konkrétně české stereotypy přisuzují jiným národům například vlastnosti, že Němci jsou pilní a pracovití, Francouzi jsou šarmantní a galantní, Italové jsou hluční, nespolehliví a veselí atd. Na těchto příkladech je vidět, že stereotypy nejsou jen negativního rázu, ale jsou také pozitivní. Jiné národy mají samozřejmě stereotypy o Čechách. V České republice se velmi často vyskytují předsudky vůči Romům.

²⁴ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2007. Psychologie (Portál), s. 67. ISBN 978-80-7367-280-5.

²⁵ MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. *Velký sociologický slovník: I. svazek P-Z*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 875.

²⁶ MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. *Velký sociologický slovník: I. svazek P-Z*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 1229-1230.

Etnické, rasové a národní stereotypy hrají roli při vzájemném vnímání etnik a národů a ovlivňují tak jejich společné soužití. Jsou významné v etnicky konfliktních situacích, kdy vytváří zábrany při vyjednávání, nedůvěru aj.²⁷

Stereotypy a předsudky jsou součástí naší každodenní komunikace. Objevují se téměř všude, i když si to mnohdy neuvědomujeme např. ve školních učebnicích, v politice, v médiích atd.

Přestože by se mohlo zdát, že pojmy předsudek a diskriminace jsou totožné, není to tak. Mezi těmito pojmy existuje vztah, ale nikoliv identita. Pokud má někdo předsudky vůči příslušníkům jiného etnika nedopouští se tím diskriminace. Diskriminace se projevuje až faktickým jednáním.²⁸

2.6 Diskriminace

Pojem sociální diskriminace pochází latinského *discriminare*, což znamená rozdělovat nebo rozlišovat. Diskriminace je fakt a způsob omezování nebo poškozování určitých společenských skupin v jejich právech a nárocích. Původně se sociální diskriminace projevovala jako omezení nebo odmítnutí práv určité kategorie obyvatelstva pro pohlaví, rasu, národnost či náboženství. Skryté bývaly přidružené důvody hospodářské a politické. Sociální diskriminace se opírá o předsudky a stereotypy.

Sociální diskriminace spočívá v záměrném znevýhodnění určitých subjektů vytvářením nerovných hospodářských, politických nebo právních podmínek. Často brání v rozvíjení vlastní kultury, v přístupu ke vzdělání, ve výkonu povolání a v seberealizaci. Každé sociální znevýhodnění se může proměnit v diskriminaci, tedy v záměrné vnější omezování možností a realizace potřeb. Diskriminace může vést až k sociální degradaci, sociální exkluzi a v nejhorším případě až ke genocidě.

Pro zajímavost proti sociální diskriminaci žen vystupuje feminismus. Někdy se můžeme setkat s diskriminací hendikepovaných lidí, zdravotně postižených atd. Problém sociální diskriminace bývá problémem všech menšin.²⁹ Konkrétně v České republice se nejčastěji setkáváme s diskriminací romského etnika.

²⁷ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2007. Psychologie (Portál), s. 68. ISBN 978-80-7367-280-5.

²⁸ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2007. Psychologie (Portál), s. 70. ISBN 978-80-7367-280-5.

²⁹ MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. *Velký sociologický slovník: I. svazek A-O*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 213.

2.7 Rasismus

Rasismem nazýváme negativní postoj k příslušníkům jiného etnika (dříve považovaného za rasu), který může nabýt fanatických podob a může přerůst v ideologii i v systematický teror. Některé projevy rasismu mohou přerůst až v rasovou diskriminaci spočívající v omezování práv příslušné rasy. Rasismus obvykle projevuje většina vůči menšině s výraznějšími rozdíly (fyzické, jazykové, kulturní, profesionální, náboženské aj.) Jednoduše řečeno rasismus je jakýmsi předsudkem.³⁰

Z vědeckého hlediska bychom mohli pojem rasismus definovat takto: „*Příslušníci každé rasové skupiny vnímají a uvědomují si specifické vlastnosti své vlastní skupiny a odlišnosti ve vlastnostech jiných rasových skupin. Toto historicky dlouhodobé vnímání rasových odlišností vedlo k vytvoření poměrně stabilních sociálně psychologických stereotypů a postojů. Je to přirozený, a nikoli pouze negativní jev. Rasismus je souhrnné označení pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci, v agresivním chování (verbálním nebo fyzickém).*“³¹

V České republice a na Slovensku se rasismus vyskytuje zejména ve vztahu k Romům.

2.8 Sociální vyloučení

Sociální vyloučení můžeme chápat jako bariéru, která znemožňuje účastnit se v některém ze systémů:

- a) demokratický a právní systém – občanská integrace
- b) pracovní trh – ekonomická integrace
- c) sociální stát – sociální integrace
- d) rodinné a komunitní systémy – interpersonální integrace.

Z každé této oblasti může být jednotlivec nebo skupina vyloučen.

Občanská integrace znamená být rovným občanem demokratického systému, ekonomická a sociální integrace znamená mít práci, ekonomickou funkci a být schopen využívat sociálních služeb poskytovaných státem. Interpersonální integrace znamená

³⁰ MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. Velký sociologický slovník: I. svazek P-Z. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 908-910.

³¹ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2007. Psychologie (Portál), s. 64. ISBN 978-80-7367-280-5.

mít rodinu, přátele, sousedy, morální podporu aj. Všechny tyto systémy se navzájem doplňují a prolínají.

U Romů v České republice se udává, že jsou vyloučeni z některých systémů. Problematická je jejich účast v demokratických a politických strukturách společnosti. Očividné je jejich vyloučení z trhu práce. Ze zkušeností sociálních pracovníků vyplývá, že se sociální vyloučení projeví v některých z oblastí:

- a) chudoba a nízký příjem
- b) omezený přístup na trh práce
- c) nízká míra sociální podpory
- d) lokalita pro bydlení život
- e) vyloučení ze služeb

Na základě těchto skutečností lze sociální vyloučení definovat jako proces, který určité jedince, skupiny nebo komunity omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro život (výše zmíněné systémy). Mezi příčiny procesu patří chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká úroveň vzdělanosti, etnická příslušnost aj. Sociální vyloučení je devastující nejen pro tu určitou skupinu, ale i pro společnost.³²

³² NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003, s. 32-35. ISBN 80-7178-741-8.

3 Romské etnikum

Romové nebo též Cikáni, což je lidový výraz, jsou příslušníci árijského etnika, hovořící jazykem, který se podobá sanskrtu. Romský jazyk není standardizován do podoby spisovného jazyka, romština tedy není nikde úředním jazykem. Výraz cikán znamená něco jako zloděj, kapsář, lhář, proto se od tohoto výrazu upouští a používá se Rom. V Čechách a na Slovensku jsou Romové často vnímáni negativně. Jsou považováni za zaostalé. Odlišnost Romů se projevuje v jejich populačním vývoji, demografické struktuře, v systému hodnot a norem a jejich životním stylu.³³

3.1 Romský původ

Původ Romů byl dlouhou dobu předmětem dohadů a spekulací. Když ve 12. a 13. století předkové Romů procházeli Evropou, představovali se jako „*knížata z Malého Egypta*“. Proto začali být označováni jako egyptský lid. Ve druhé polovině 18. století kalvínský teolog Stefan Vali studoval v holandském Leidenu a seznámil se se třemi indickým studenty. Jejich jazyk mu nápadně připomínal jazyk Romů, proto si začal zapisovat slova v jejich jazyce i s významy. Když se vrátil na Slovensko, přečetl indická slova Místním Romům a zjistil, že dokážou velkou většinu z nich přeložit. Tuto zkušenost publikoval evangelický kněz Samuel Augustini ab Hortis.

V návaznosti na toto německý lingvista H. M. G. Grellmann jako první upozornil ve své práci „*Historisches Versuch über die Zigeuner betreffend die Lebensart...*“ (1787) na podobnost jazyka romského s jazykem indickým. Tuto hypotézu později podpořili další jazykovědci. Na základě těchto zkušeností došlo ke zjištění, že Romové pocházejí z Indie.³⁴ Co stále není jisté, je určení přesného místa v Indii, odkud předkové Romů pochází.

V Indii ve 3. tisíciletí př.n.l. sídlila jedna z nejstarších vyspělých civilizací. V polovině 2. tisíciletí př.n.l. byla tato civilizace podmaněna indoevropskými nájezdníky. Podmanění obyvatelé byli na vyšší kulturní úrovni, tudíž místní kulturu nájezdníci přijali za svou. Aby si udrželi nadřazenou pozici část obyvatelstva pobili v bojích, část zahnali na jih do pralesů a zbývající populaci asimilovali. Aby svou moc

³³ MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. Velký sociologický slovník: I. svazek P-Z. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 948.

³⁴ SOUKUPOVÁ, Blanka a Miroslav HROCH. Úvod do antropologie etnických menšin: Původ Rómov. Praha, 2011. Vybrané texty přednášek magisterského kurzu. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, s. 21-22.

upevnili, zavedli nový společenský systém, který byl základem složitého kastovního systému. V tomto systému samozřejmě obsadili nejvyšší společenská místa.

Nejvýše postavení v systému byli indoáriji, tedy zakladatelé systému. Tito dobyvatelé sami sebe označovali termínem ariyah. Původně sami sebe dělili do třech varen:

- a) brahmáni – kněží, učenci
- b) kšátrijové – bojovníci, vládci
- c) vajšijové – obchodníci

Později vytvořenou varnou byli šúdrové – řemeslníci, zemědělci. Do této varny patřilo podmaněné obyvatelstvo. Rozšiřováním panství se součástí systému stávala další nová etnika. Byla řazena na nejnižší úroveň. Varny se tedy postupně rozpadly na kasty.

Mezi samostatná etnika z původních obyvatel patřili Domové, ti jsou považováni za nejbližší předky Romů. Na základě nálezů se předpokládá, že Domové měli dříve svůj stát a tvořili samostatné etnikum. Stát později zanikl a z podrobených Domů vznikla nízko postavená kasta. Domové byli především řemeslníci, věnovali se především rodovému řemeslu a tím se dostali ke kočování. Migrovali po celé Indii a je možné, že se dostávali více a více na západ za hranice indického subkontinentu. Je to pochopitelné, migrovali tam, kde nebyl hladomor a nebyli považováni za „odpad“ společnosti.

V Evropě došlo ke změně původního označení Dom na Rom. Z etymologického hlediska je pojmenování Rom mnohem starší než název cikán. Slovem Rom se navíc označovali sami Romové. „*Rom*“ znamená muž, „*Romňi*“ znamená žena a „*Roma*“ znamená lidé, příslušníci etnika.³⁵

3.2 Romové v Evropě

Romové přicházeli do Evropy přes oblasti Byzantské říše (Malá Asie, Balkán). Příchod Romů do Byzancie a Evropy se odhaduje na počátek 12. století, možná i dříve. Toto ovšem podle dochovaných historických údajů není jisté.

Informace obsažená v kronice neznámého mnicha z kláštera na hoře Athos v Řecku kolem roku 1068 se velmi pravděpodobně Romů skutečně týká. Pojednává o lidech zvaných Atsíncanoi pohybujících se v oblasti Cařihradu. Z označení *Athinganoi* –

³⁵ HORVÁTHOVÁ, Jana. Původ Romů. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. NLN-Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 5-7. ISBN 80-7106-615-X.

Atsigános vzniklo jedno z nejrozšířenějších pojmenování Romů v Evropě a to Cikán. Toto slovo mělo od počátku negativní nádech. Tímto termínem byli Romové nazýváni svým okolím, aniž by jej sami akceptovali. S názvem Cikán se Romové nikdy neztotožnili.

Romové Evropou potupovali podél toku řeky Dunaje k Panonské nížině a do Uher. Historické údaje ze 14. století informují o tom, že se Romové vyskytovali v Uhrách. První historický záznam o přítomnosti Romů na Slovensku pochází z roku 1322. V 15. století se v oblasti Slovenska pohybovaly romské skupiny, jejichž vůdci se nazývali králové či vojvodové. Tyto skupiny se dále dělily, ale stále spolu udržovaly pospolitost a předávaly si informace.

U nás se už ve 14. století vědělo, že zde existují lidé zvaní Cikáni. Za první zmínku o Romech v českých zemích se považuje zpráva ze Starých letopisů českých uváděná k roku 1416. Tato zpráva však pravděpodobně patří až k roku 1417, toto je tedy rok, kdy s určitostí víme, že se Romové na našem území vyskytovali.

V 15. století se Romové objevili ve Francii. Odtud vzniklo označení Bohém. Francouzi nazývali Romy označením *Bohémiens*, jelikož k nim přicházeli z Čech. Význam tohoto slova je člověk žijící svobodně.

V 15. století se také Romové dostali do severní Evropy. Východní proud přicházel z východní Evropy přes Uhry, Slovensko do Polska, Finska a Švédska. Západní proud šel z Čech do Německa, Francie, Španělska, Holandska, Dánska a Norska. Po roce 1500 je jejich přítomnost historicky doložená také na britských ostrovech. Později se Romové dostali také na Ukrajinu a do Běloruska. V Rusku část Romů již žila, přišli z Arménie a z Balkánu. Do Ameriky a Austrálie přicházejí Romové zároveň s ostatními přistěhovalci z Evropy.³⁶

3.2.1 Vyhánění Romů

Počátky vyhánění a pronásledování Romů spadají do konce 15. století. Postupně se stalo běžnou praxí téměř v celé Evropě. V roce 1427 byli Romové vyloučeni z církve pařížským arcibiskupem. Důvodem bylo nedodržování křesťanských zásad. Po vyhnání Arabů ze Španělska v roce 1492, byli vyhnáni také Romové a Židé. V letech 1496–1498

³⁶ HORVÁTHOVÁ, Jana. Příchod do Evropy a pojmenování Romů. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. NLN-Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 11-14. ISBN 80-7106-615-X.

se sněm Svaté říše římské národa německého dohodl na tom, že Romové mají být vyhnáni a pronásledováni. Přítomnost Romů musela být ohlašována, kdo by tak neučinil, hrozila mu pokuta. Každému dopadenému Romovi hrozil trest smrti. Bylo také vyhlášeno ustanovení, že kdo zabije cikána, nedopouští se vraždy a nehrozí mu žádný trest.

V 16 století utlačování Romů ještě více zesiluje. Romové byli vyháněni z většiny evropských zemí. U nás se počátek utlačování datuje k roku 1538 na Moravě. V tomto roce moravský zemský sněm vydal rozhodnutí, že Romové musí být do dvou týdnů z Moravy vykázáni. Král Ferdinand I. vydal v roce 1545 usnesení o vyhnání Romů z celého Českého království. Nemělo však být Romům fyzicky ublíženo. Ke zpřísnění došlo roku 1556, kdy měli být dopadení muži mučeni a poté trestáni na hrdle. Ženy a děti nesměly být topeny, tomu se tak dělo do této doby, ale měly být využívány k práci.

Během třicetileté války se Romové na území českých zemí opět vrátili. Z důvodu války proti nim nebyla vydávána žádná opatření. V roce 1697 vydal císař Leopold I. mandát, kterým prohlásil Romy za psance. Tímto prohlášením vzniklo právo Roma kdykoliv a jakkoliv beztrestně zabít. V roce 1717 císař Karel IV. zopakoval nařízení svých předchůdců.³⁷

3.2.2 Osvícenství

Mezníkem v dějinách evropských Romů byla tzv. „Regulace Cikánů“ panovníky Marií Terezií a Josefa II. Za jejich vlády probíhaly soupisy Romů, sledovala se četnost osob, formy zaměstnání, způsoby bydlení, odívání, školní docházka dětí, konzumace masa uhynulých zvířat. Z těchto soupisů vyplývá, že ve druhé polovině 18. století žili Romové na celém území dnešního Slovenska. Žili usedlý život. Zabývali se kovářstvím, muzikantstvím a příležitostně rolnickou prací. Tento usedlý způsob života trval více než dvě stě let. Potvrzují to údaje o příjmeních v soupisech, mnohá z nich totiž byla v těchto oblastech hojně rozšířená.

„Regulace Cikánů“ měla za cíl asimilaci Romů. Podle nařízení z let 1750-1773 se z nich měli stát rolníci, měla jim být přidělena půda, měli přijmout křesťanské jméno, neměli se více nazývat jako Cikáni ale "novousedlíci". Pod trestem bití nesměli používat vlastní

³⁷ HORVÁTHOVÁ, Jana. Doba vyhánění a pronásledování. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. NLN-Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 20-23. ISBN 80-7106-615-X.

oděv, vlastní jazyk, uzavírat sňatky mezi sebou mohli jen se souhlasem vrchnosti, děti jim byly odebírány a dávány na výchovu k sedlákům. Josef II. ve svých nařízeních kladl důraz na školní docházku, vyučení se řemeslu, povinnou návštěvu kostela a zlepšení hygienických podmínek. Tyto podmínky byly prvním legislativním nařízením, které nenařizovaly Romy vyhánět a vyvražďovat. Tato nařízení se stala vzorem pro ostatní evropské panovníky. V tomto období skončilo i pronásledování a vyvražďování Romů v západní Evropě³⁸

3.3 Romové v českých zemích

Koncem 17. století se na Moravě mohli výjimečně usadit první Romové povolání z Uher. Později docházelo k usazování dalších romských rodin z Uher na panství Uherský Ostroh, které patřilo Lichtenštejnům. Romové se usazovali i v dalších oblastech jihovýchodní Moravy. Ty rodiny, které byly tolerovány, většinou kovářské, se vraceli k řemeslnému kočování. Pohyb po území se v dalších letech stal důvodem k vyhoštění zpět do Uher. To ovšem nic nezměnilo na tom, že v oblasti jižní a jihovýchodní Moravy byly položeny základy pro trvalé usazení a integraci romských skupin.

Romové od počátku 19. století usilovali o získání trvalých sídlišť na Moravě. Kočovní život pro ně nebyl výhodný, potýkali se s nejistotou a každodenními problémy. O to, aby Romové mohli získat svá území, se táhly letité spory. Z toho důvodu se romské osady utvářely v dostatečné vzdálenosti od vlastních obcí. Obyvatelé romské osady zpravidla nepříslušeli do domovského svazku nejbližší obce. Jako bezdomovci Romové neměli povinnost a vlastně mnohdy ani možnost navštěvovat školu. Sami Romové, ale o školní docházku a vzdělání nejevili žádný zájem. Negramotní Romové špatně ovládali češtinu a neměli předpoklady zapojit se do společnosti. Z toho důvodu se z romských osad vytvářely romská ghetta.

Ve druhé polovině 19. století se některým Romům podařilo proniknout do obcí. Jejich děti tedy museli navštěvovat školu, budovali si dobré vztahy se sousedy atd. Na Moravě se samozřejmě stále pohybovali kočovní Romové. Zejména od druhé poloviny 19.

³⁸ SOUKUPOVÁ, Blanka a Miroslav HROCH. Úvod do antropologie etnických menšin: V období osvícenství a v 19. století. Praha, 2011. Vybrané texty přednášek magisterského kurzu. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, s. 27-28.

století přichází na naše území z Haliče a Uher větší počet tzv. olášských Romů, pro které byl kočovný způsob života typický.

Usazení Romů na Moravě bylo úspěchem pro Romy i pro okolní společnost. Pro Romy toto nebylo jednoduché. Museli se obcím zcela přizpůsobit, dalo by se mluvit o nucené asimilaci. Kvůli tomu zpřetrhali vazby s jejich původní komunitou, což znamenalo, že už ji nemohli dále pozitivně ovlivnit.³⁹

Ve 20. století Romům nejprve nebyla věnovaná velká pozornost. Naopak o koho se majorita zajímala byli kočovní Romové, kteří se neustále přesouvali po zemi, vyhýbali se vojenské povinnosti, placení daní, páchali kriminální činnost, šířili nemoci. První represivní opatření vydalo vídeňské ministerstvo vnitra již v roce 1888. Bylo zaměřené na evidování, zadržování a trestání "potulných Cikánů". Podobné nařízení vydalo uherské ministerstvo vnitra v roce 1916. Toto nařízení zakazovalo „potulování“ a všichni Romové měli mít trvalé bydliště, které mělo být vyznačeno v „cikánské legitimaci“, kterou museli mít osoby starší dvanácti let stále při sobě. Tito lidé nesměli vlastnit koně, bez povolení představenstva obce nebo policejní vrchnosti nesměli opustit území trvalého bydliště, měli povinně pracovat a jejich děti měly být umístovány do dětských domovů. Probíhající první světová válka však způsobila, že tato nařízení nebyla realizována.⁴⁰

3.3.1 První Československá republika

K realizaci represivních opatření došlo až v období první Československé republiky. V období první republiky platily starší rakousko-uherské právní předpisy, které vycházely z předpokladu, pokud se vyřeší nežádoucí pohyblivost Romů, budou zároveň vyřešeny i jejich sociální problémy. Základní metodou byl administrativní soupis a evidence. *Zákon z č. 117/1927 Sb.*, o potulných Cikánech, který nařizoval "cikánské legitimace" každé osobě starší 14 let, každá kočující skupina musela mít „kočovnický list“, ve kterém musela být vymezená trasa, po které se skupina mohla pohybovat, děti do 18 let mohly být rodičům odebrány a umístěny ve výchovných ústavech. V Ústředním četnické pátracím oddělení v Praze vzniklo "Ústředí pro evidenci potulných Cikánů".

³⁹ HORVÁTHOVÁ, Jana. Usazování v českých zemích. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. NLN-Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 39-42. ISBN 80-7106-615-X.

⁴⁰ SOUKUPOVÁ, Blanka a Miroslav HROCH. Úvod do antropologie etnických menšin: Pohnutý život v 20. století. Praha, 2011. Vybrané texty přednášek magisterského kurzu. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, s. 32.

Zákaz, podle kterého se kočovní Romové nesměli zdržet na jednom místě déle než tři dny, znemožňoval přechod na usedlý způsob života.

V meziválečném období však lze nalézt i pozitiva. Jedním z nich bylo tzv. zřizování „cikánských škol“, to mělo vést ke zvýšení kulturní úrovně Romů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. V roce 1926 byla založena první škola pro romské děti v Užhorodě, kterou si postavili samotní Romové. Ve třicátých letech vznikla hudební škola pro Romy v Košicích. Někteří Romové v této době dokonce získali středoškolské i vysokoškolské vzdělání. I přes diskriminující zákon o potulných Cikánech a další zákonná opatření byla zřetelná postupná integrace Romů do společnosti, která začala již v 19. století.

Zhoršující se situace Romů, se projevila četnější žebrotou, nárůstem podvodů a krádeží. Tyto případy byly vyhledávaným tématem pro tisk, ve kterém se stále častěji začaly objevovat protiromské články, které vzbuzovaly dojem, že kriminální způsob života mají Romové vrozený.⁴¹

Situace romského etnika během druhé světové války nabyla nejtragičtějších rozměrů v celé historii. Od roku 1941 byly děti Romů, které neměly státní občanství, vyloučeny ze škol a ostatní musely školu též opustit pod nejrůznějšími záminkami. Po roce 1941 Romové už nebyli povoláváni k vojenské službě a v roce 1942 byli všichni vyloučeni z armády. V letech 1942-1945 bylo z Čech a Moravy deportováno do koncentračních táborů více než 5500 Romů. Z původní romské populace přežilo asi 500 osob. Romská otázka byla v českých zemích „vyřešena“. V cikánském táboře v Osvětimi pak byla převážná většina Romů z celé Evropy postupně vyvražděna.⁴²

3.3.2 Situace po roce 1945

Druhou světovou válku v českých zemích přežilo jen pár stovek Romů. Romové, kteří žijí dnes v České republice, sem přišli většinou ze Slovenska. Tito Romové se výrazně odlišovali od integrované skupiny českých Romů. Jejich zvyky, způsob odívání i života byl v ovlivněný životem v izolovaných osadách na okrajích slovenských obcí. K migracím Romů ze Slovenska na naše území docházelo od roku 1945 až do rozdělení

⁴¹ SOUKUPOVÁ, Blanka a Miroslav HROCH. Úvod do antropologie etnických menšin: Pohnutý život v 20. století. Praha, 2011. Vybrané texty přednášek magisterského kurzu. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, s. 33-34.

⁴² HORVÁTHOVÁ, Jana. Genocida. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. NLN-Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 43-49. ISBN 80-7106-615-X.

federace. Některé migrace byly plánované, jiné byly neočekávané. Během čtyřiceti poválečných let odešla ze Slovenska velká část Romů mladší a střední generace. Někteří se opět vraceli, jiní zde zůstali trvale usazeni, i když spojení s příbuznými na Slovensku nepřerušili, a tak se mohlo zdát, že neustále migrují.⁴³

V této době byla proti Romům uplatňovaná stejná politika jako před válkou. Stále platil Zákon o potulných Cikánech a v roce 1947 Ministerstvo sociální péče vypracovalo návrh vládního usnesení, podle kterého měli být Romové bez trvalého pracovního poměru umístěni v pracovních táborech. Návrh byl jinými resorty označen za nehumánní a neprošel.

Po únoru 1948 se Romové stali rovnoprávními členy společnosti, to jim zaručila ústava. Zákon o potulných Cikánech však dále platil, a to až do roku 1950. „V roce 1952 byla vydána směrnice s názvem *Úprava poměrů osob cikánského původu, která kladla hlavní důraz na převýchovu a „postupné zbavování cikánů následků zaostalosti jako dědictví kapitalistického režimu...*“.⁴⁴ V říjnu 1958 schválil socialistický parlament Zákon č. 74 o trvalém usídlení kočujících osob. Tento zákon byl realizován v roce 1959 formou policejních akcí. Okamžitě musela být odmontovaná kola kočovných vozů, Romové se museli usadit tam, kde je právě našli.

Tato řízená asimilace se snažila zařadit Romy do běžné společnosti a odstranit rozdíly. Zvyky Romů byly považovány za retardaci. Romové se nakonec svých hodnot postupně vzdávali.

Další krok, který ovlivnil život Romů byla likvidace romských osad a rozptýlení jejich obyvatel probíhající od roku 1965. Důsledkem toho byla nekontrolovatelná migrace Romů ze Slovenska do Čech. Ve větších městech začaly vznikat nové romské „osady“ podobající se ghettům.

Asimilace neměla na Romy pouze negativní dopad. Pozitivním bylo, že se snížila negramotnost Romů a docházelo ke zvyšování jejich kvalifikací, navíc jim byla také poskytována zdravotní péče.

⁴³ SOUKUPOVÁ, Blanka a Miroslav HROCH. Úvod do antropologie etnických menšin: Po roku 1945. Praha, 2011. Vybrané texty přednášek magisterského kurzu. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, s. 37.

⁴⁴ HORVÁTHOVÁ, Jana. Státem řízená asimilace. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. NLN-Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 51. ISBN 80-7106-615-X.

Koncepce společenské integrace na počátku sedmdesátých let nahradila státem řízenou asimilaci. Cíl integrace byl stejný, ale neměl už dále probíhat násilnou formou. Na základě této koncepce byli Romům přidělovány byty, získávali vyšší sociální dávky atd. Dá se říct, že dnes jsou právě sociální dávky pro Romy typické, a to je právě výsledkem této koncepce. Romové ztratili zájem být soběstační a nezávislí. Na druhé straně byla tato koncepce pokrokem.

Od sedmdesátých let se přístup k Romům změnil i v terminologii. Slovo Cikán se píše s velkým písmenem a začíná se používat výraz Rom. I přes to byli Romové do roku 1989 stále považováni za sociálně retardovanou skupinu, a ne za samostatnou etnickou skupinu.⁴⁵

3.3.3 Situace po roce 1989

Od roku 1989 jsou Romové považováni za samostatnou etnickou skupinu. Vzniká romská reprezentace, která se postupně začíná prosazovat ve všech oblastech společenského, a hlavně politického života.

*Koncem 60. let a v závěru let 80. se Romové připojili k demonstrantům proti režimu. Romové dosud neměli své zástupce v zákonodárných sborech. V prvních volbách v roce 1990 bylo zvoleno na zkrácené funkční období celkem 10 romských poslanců do FS, SNR a ČNR.*⁴⁶

Později se začaly zakládat organizace i na jiném než politickém základu. Vznikala sdružení, která sloužila k rozvoji romské kultury. Mezi takové patřil Kulturní svaz občanů romské národnosti, Svaz romských autorů a spisovatelů aj. V roce 1991 bylo v Brně založeno Muzeum romské kultury. Nadace dr. Rajka Djuriće byla založena v roce 1992 a jejích cílem bylo zlepšit životní podmínky Romů v České republice prostřednictvím kultury a vzdělávání. Po změně režimu začala vznikat také romská média.

⁴⁵ HORVÁTHOVÁ, Jana. Státem řízená asimilace. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. NLN-Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 50-53. ISBN 80-7106-615-X

⁴⁶ HORVÁTHOVÁ, Jana. Po „sametové“ revoluci. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. NLN-Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 55. ISBN 80-7106-615-X

Po rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky v roce 1992 se negativně do života většiny Romů v České republice promítlo přijetí zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.⁴⁷

3.4 Demografie Romů

Kdo je vlastně Rom. Romem je přirozeně ten, který se k etniku hlásí, podle tohoto kritéria by v České republice žilo opravdu velmi málo Romů. Většina z nich se raději hlásí k národnosti české, slovenské nebo maďarské. Při sčítání romské menšiny musí být brán v úvahu fakt, že Romů velmi rychle přibývá z důvodu jejich časně a vysoké fertility.⁴⁸

V roce 2011 se k Romskému etniku přihlásilo pouze 5199 Romů.⁴⁹ Odhad počtu Romů v České republice k roku 2011 je 160 až 200 tisíc Romů. Z toho vyplývá, že asi 95 % Romů se ke svému etniku nepřihlásilo.⁵⁰

Romové v České republice žijí převážně ve městech. Jejich společenské postavení je ve srovnání s majoritou na špatné úrovni. Pokud pracují jedná se zpravidla o fyzicky náročnou a podřadnou práci. Stále mezi nimi však převažují nezaměstnaní. Romská rodina, která žije na vyšší úrovni, ráda dává svou úroveň najevo, v takových rodinách často bývá nižší i fertilita.⁵¹

3.5 Rozdělení Romů

Romské etnikum se v České republice člení do osmi skupin:

1. Romové – ti, kteří se hlásí k příslušné národnosti menšině.
2. Moravští Romové – etnikum, které žilo do druhé světové války na území Moravy, někteří tu žijí doposud.
3. Čeští Romové – etnikum, které žilo do druhé světové války na území Čech, několik rodin tu žije doposud.

⁴⁷ HORVÁTHOVÁ, Jana. Po „sametové“ revoluci. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. NLN-Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 55-61. ISBN 80-7106-615-X

⁴⁸ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2000, s. 35-36. ISBN 80-7178-410-9.

⁴⁹ Sčítání lidu, domů a bytů 2011 - Česká republika. Český statistický úřad [online]. 31.1. 2012, 13.2. 2012 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://notes2.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/01000-12>

⁵⁰ Jak dopadlo sčítání lidu? In: Varianty [online]. 2002 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b02romove/14.pdf>

⁵¹ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2000, s. 36. ISBN 80-7178-410-9.

4. Maďarští Romové – etnikum, které žilo do druhé světové války na území Maďarska a Slovenska v oblasti obývané maďarskou národnostní menšinou.
5. Slovenští Romové – etnikum, které žilo do roku 1945 na Slovensku.
6. Olašští Romové – etnikum, které kočovalo ve střední Evropě, pak bylo násilně donuceno přizpůsobit se.
7. Sintové – etnikum žijící rozptýleně v západní Evropě. Dříve žili v pohraničních oblastech, dnes u nás žije několik rodin.
8. Cikáni – obecný název pro Romy, jak je označovaly slovenské a germánské národy. Samotní Romové toto označení neuznávají a berou je jako hanlivé.

3.6 Sociální typologie Romů

Na základě sociální typologie Romů se uvádí několik skupin, do kterých jsou rozděleni Romové v České republice:

1. Asimilovaní Romové – tato skupina se dělí na dvě podskupiny:
 - a) Romská elita (1 %) – patří sem vyspělá část Romů, většinou vysokoškolsky vzdělaní lidé, podnikatelé, profesionální hudebníci. Považují sami sebe za Romy, mají potřebu pomáhat romské komunitě, ale většinou žijí odděleně od ostatních Romů a často mají neromského partnera.
 - b) Neproblémoví Romové (40 %) – patří sem Romové bez vyššího vzdělání, ale jsou to pracující, kulturně žijící lidé, mohou mít neromského partnera.
2. Nesocializovaní Romové – tuto skupinu také dělíme na dvě podskupiny:
 - a) Chronicky nezaměstnaní (40 %) – nezaměstnaní jedinci vzhledem ke svému nízkému vzdělání a nízkým pracovním návykům. Pro tyto jedince jsou způsobem života sociální dávky, často neplatí nájemné, vysoká fertilita, drobná kriminalita.
 - b) Romští kriminálníci (15 %) – rekrutují se z přechozí skupiny. Kriminální činnost je pro ně zdrojem příjmů (profesionální kapsáři, zloději aut, drahých kovů, prostitutky, dealeři drog).⁵²

⁵² BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. Kontroverzně, s. 121. ISBN 80-7220-180-8.

3.7 Životní styl romského etnika

V dnešní době Romové svůj původní životní styl ztrácejí. Dříve Romové žili v komunitách. Romskou komunitu tvořila především širší rodina, jejímž základem byly široké příbuzenské vztahy. Ty vytvářely základní síť společenství. Ta v praktickém slova smyslu ochraňovala každého jejího člena jako součást společenství, stejně tak, jako ho zabezpečovala v sociální a ekonomické rovině. Navíc byla natolik pružná, že byla schopná přijmout i další jedince, které uznalo společenství za vhodné.

Některé romské rodiny se snaží připodobnit neromským, a to hlavně po stránce materiální. Nejsou však schopny přizpůsobit se i ve způsobu dosažení materiálního blahobytu (vzdělání, práce), neuznávají hodnoty a normy majority. Chápu jinak než majorita pojmy jako pravda, právo nebo spravedlnost. Protože se stýkají s nízkými sociálními vrstvami, učí se od majority spíše to špatné. Sociální a kulturní úroveň většiny Romů je velmi nízká. Bydlí obvykle ve velmi špatných podmínkách a nedodržují zdravou životosprávu.

Tradiční romská rodina byla vždy patriarchální. Svrchovaným pánem byl muž a žena měla spíše podřadné postavení. Postavení otce bylo výjimečné. Po dospělých je pro sourozence největší autoritou nejstarší bratr. Romské ženy zpravidla nejsou příliš vedeny k tomu, aby se něčím vyučily. Starají se o výchovu dětí a o domácnost. Jejich postavení se měnilo až s počtem dětí. Čím více dětí porodila, tím větší úcta jí byla přiznána. Zvláštní postavení měly starší moudré ženy, udržovatelky tradic, nebo léčitelky. Nejstarší sestra zase v raném věku přebírá povinnosti matky a stará se o sourozence. I přes to, že romská rodina má jasnou hierarchii, jsou děti rovnocennými partnery v hovoru, což může ve školním prostředí vypadat jako nevychovanost. S tím souvisí i dodržování určitých omezení, která v romském normativním systému nejsou. Romská výchova je nedirektivní, má minimum omezení a povinností. Proto se mohou děti jevit ve škole jako problémové, ale z hlediska romské rodiny je to zcela normální jev.⁵³ Romská rodina vždy dodržovala tradice, byla soudržná a typická ochotou dělit se s ostatními o věci běžné spotřeby. Romské rodiny jsou stále velmi početné, časté je vícegenerační soužití. Potomci jsou i v dospělém věku připoutáni k rodině.⁵⁴

⁵³ BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. Kontroverzně, s. 41. ISBN 80-7220-180-8.

⁵⁴ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2000, s. 46-48. ISBN 80-7178-410-9.

Vzdělání pro Romy obecně nemá důležitý význam, na jejich hodnotovém žebříčku stojí výše hodnoty materiální. Lidé si cení pro jiné hodnoty než pro jejich dosažené vzdělání a váží si jiných vědomostí a dovedností než těch školních. Bývají také často tzv. funkčně negramotní, tzn. nevybavení pro realizaci různých aktivit vyžadovaných současnou civilizací. Nejsou schopni vypořádat se s pro nás běžnými věcmi, neorientují se ve společnosti, neumějí jednat s úřady.

Děti se učí hlavně nápodobou. Výchova probíhá spíše kolektivně než individuálně, děti jsou pod tlakem a vlivem skupiny. Rodiče se dětem individuálně příliš nevěnují. Při vstupu do školy jsou v nevýhodě ve srovnání s dětmi z majority, protože nemají osvojeny tytéž pracovní, kognitivní a sociální dovednosti a často ani hygienické návyky. Na děti má kromě nepodnětného sociokulturního prostředí také vliv nezaměstnanost rodičů, špatná finanční a bytová situace, velký počet členů domácnosti, špatná hygiena a životospráva. Kvůli těmto vlivům mají děti také více zdravotních a smyslových vad a celkově horší zdravotní stav. Romské dětství je kratší, puberta přichází dříve, což je dáno mimo jiné tím, že se dítě od malička účastní rozhodování dospělých a je bráno jako rovnocenné dospělým. Sexuální život je většinou zahajován před patnáctým rokem.⁵⁵

Do životního stylu Romů bychom mohli zařadit i kriminalitu. Obsazení ve věznicích je asi ze 60 % romské. Romové se dopouští nesčetných drobných trestných činů a přestupků. Pobyt ve vězení často nebývá pro Romy hanbou. Spíše to chápou tak, že byli zajati nepřitelem. Jejich častá kriminalita je důsledkem událostí z minulosti.⁵⁶

V životě Romů hraje důležitou roli i jídlo a jeho tradiční příprava. Mnoho zvyklostí má své kořeny v indické kultuře. Při vaření musela mít žena na hlavě šátek. Vlas v jídle je nejhorší projev nečistoty. Jídlo má žena vařit radostně a s láskou. Je-li nespokojená, nedovede-li ovládnout hněv nebo smutek, nemá se k plotně vůbec postavit, protože její emoce přechází do jídla. Tradičním romskými pokrmy byly: polévka mačanka z masa, holubky, pišot, nebo placky. Čistota jídla, jeho přípravy a vůbec všeho, co s jídlem souvisí, je snad ze všeho nejdůležitější. Čistota veškerých pokrmů spočívala v tom, že byly čerstvé. Zbytky z předchozího dne jedli jen ti největší degešové (nečistí Romové) a gádžové (Neromové).

⁵⁵ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2000, s. 113-122. ISBN 80-7178-410-9.

⁵⁶ BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. Kontroverzně, s. 93. ISBN 80-7220-180-8.

S čistotou jídla souvisí i čistota obydlí. Podle indické tradice jsou různé prostory v bytě více či méně čisté. Tato tradice se udržela v romském společenství dodnes. Dívky jsou od dětství vedeny k tomu, aby uměly zamést a poklidit v domácnosti. Čistý interiér se však nemusí shodovat s čistotou a pořádkem za dveřmi bytu.⁵⁷

⁵⁷ SOCIOKLUB. Romové v České republice. Jihlava: EKON, 1999, s 53. ISBN 80-902260-7-8.

II. Praktická část

4 Určení cíle, problému a otázek v kvalitativním šetření

Tato kapitola se věnuje definování cíle výzkumného šetření, výzkumné problému a určení výzkumných otázek.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem bakalářské práce je zjistit, jaké je soužití v romsko-české rodině. Chtěla bych ukázat, jak takový vztah funguje, jak tyto páry dokážou sladit jejich rozdílné životní styly, rozdíly v povahách, výchově, jak jsou přijímány rodinou a jaké k sobě v rodině chovají vztahy.

4.2 Výzkumný problém

Faktem je, že smíšené páry nejsou příliš časté. Konkrétně v romsko-českých párech se častěji vyskytuje žena Romka a muž Čech. V případě mé zkoumané rodiny je toto naopak, muž Rom a žena Češka. Vzhledem k odlišným etnikům se tyto páry mohou potýkat s určitými problémy.

Chci se zaměřit na rozdíly ve výchově romské a české rodiny, také na to, zda se může romská rodina asimilovat do české společnosti. Dále bych chtěla zjistit, jak jsou partneři odlišného etnika přijímáni rodinou toho druhého. S jakými předsudky se setkávají. Jak se liší jejich přístup k výchově dětí, jaké jsou mezi nimi povahové rozdíly, a jestli pocítují rozdíly v určitých životních zvyklostech.

Tyto problémy mi přijdou velmi zajímavé a myslím, že nebýt této práce, nikdy bych neměla možnost zjistit, jak to v takových rodinách doopravdy vypadá.

4.3 Výzkumné otázky

Na základě cíle a výzkumného problému jsem pro svou bakalářskou práci určila pět výzkumných otázek. Z těchto otázek jsem vytvořila strukturu, podle které jsem vedla jednotlivé rozhovory.

1. Je výchova v romské a české rodině odlišná?
2. Může se romská rodina plně asimilovat do české společnosti?

3. Liší se životní styl romsko-českých partnerů?
4. Jak jsou tyto partneři přijímáni rodinnými příslušníky?
5. Jaké mají lidé předsudky vůči smíšeným párům?

5 Metodologie šetření

V této kapitole se budu zabývat použitými metodami v šetření. Popisuji zde výzkumný soubor, kterým je romsko-česká rodina a její čtyři členové. Dále zde zmiňuji etiku výzkumného šetření, která je pro kvalitativní šetření velmi důležitá, a nakonec popisuji průběh samotné realizace šetření.

5.1 Použité metody

Pro hledání odpovědí jsem zvolila kvalitativní přístup v šetření a použila jsem metodu polostrukturovaného rozhovoru. Abych mohla plně porozumět a vcítit se do účastníků rozhovorů byl pro mě důležitý výběr rodiny, které se toto šetření týká. Výzkum jsem prováděla pomocí hloubkových rozhovorů se členy vybrané romsko-české rodiny. Použila jsem polostrukturovaný rozhovor, který se mi zdál jako nejvhodnější, jelikož je částečně řízený, a tím pádem umožňuje výzkumníkovi, si předem připravit některé otázky na základě vytvořené struktury. Ostatní otázky byly u každého účastníka rozhovoru pokládány individuálně podle mého vlastního uvážení.

Hloubkový rozhovor patří k nejvyužívanějším metodám v kvalitativně orientovaných šetřeních. Jeho prostřednictvím jsou zkoumáni členové určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem pochopit jejich jednání a také chápání určitých skutečností. Zpravidla se jeden badatel dotazuje jednoho účastníka šetření, pomocí několika otevřených otázek. Pomocí otevřených otázek má badatel možnost, pochopit různé pohledy účastníků, aniž by je omezoval výběrem položek v dotazníku. Hloubkový rozhovor umožňuje zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě, což je jedním ze základních principů kvalitativního výzkumu.

Mezi hlavní typy hloubkového rozhovoru patří polostrukturovaný rozhovor a nestrukturovaný rozhovor, známý také jako narativní rozhovor. Polostrukturovaný rozhovor se skládá z předem připravených otázek a témat a využívá se například v případové studii.⁵⁸

⁵⁸ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007, s.159-160. ISBN 978-80-7367-313-0.

5.2 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem byla romsko-česká rodina. Jednalo se o čtyři členy této rodiny, konkrétně o nyní už rozvedený manželský pár, jejich společnou dceru a jejího partnera. Tato rodina je specifická tím, že manžel je romského etnika a manželka etnika českého.

5.2.1 Výběr výzkumného souboru

Pro výběr výzkumného souboru jsem zvolila metodu záměrného výběru. Tato metoda je velmi často použita u kvalitativního přístupu. Záměrný výběr se uskutečňuje na základě určení relevantních znaků, tedy takových znaků výzkumného souboru, které jsou důležité pro dané šetření.⁵⁹

Vybraná rodina odpovídala tomu, co jsem ke svému tématu potřebovala. Zнала jsem dceru vybraného romsko-českého páru a původně jsem oslovila s prosbou o rozhovor na téma život v etnicky smíšené rodině pouze jí. S tímto souhlasila a sama navrhla požádat i její rodiče, kteří by mohli zajímavě přispět svými zkušenostmi. Později jsem oslovila i jejího partnera, aby i on popsal, jak tuto etnicky smíšenou rodinu vnímá svým vlastním pohledem. Všichni vybraní účastníci s rozhovory souhlasili. Jak již bylo zmíněno hlavním důvodem výběru této rodiny, byla má osobní zkušenost.

5.3 Etika výzkumného šetření

Každé šetření by mělo probíhat v souladu s etickými zásadami chování. Základními principy etiky výzkumného šetření jsou důvěrnost, poučený souhlas a zpřístupnění práce účastníkům výzkumu.

Mezi nejdůležitější aspekt bych zahrнула důvěrnost. Důvěrnost znamená, že nebudou uvedena žádná data, která by umožnila čtenáři identifikovat účastníky šetření. Všichni účastníci mého šetření byli ujištěni o zachování důvěrnosti. Před každým rozhovorem bylo účastníkům sděleno, že poskytovaný rozhovor zůstane anonymní, nebude zveřejněna jejich identita a poskytované údaje budou použity pouze pro účely mé bakalářské práce.

Dalším důležitým aspektem je poučený souhlas, tedy získání souhlasu od všech účastníků šetření. S tímto v mém případě nebyl žádný problém a všichni účastníci se

⁵⁹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury, s. 64. ISBN 80-85931-79-6.

svojí účastí v šetření souhlasili. Dále jsem také účastníky ujistila, že pokud by jim některá z otázek byla nepříjemná a nechtěli na ní odpovídat, tak samozřejmě nemusí a mohou rozhovor kdykoliv ukončit.⁶⁰

5.4 Uskutečnění šetření

Rozhovory probíhaly se všemi účastníky šetření individuálně v jejich volném čase, respektive v čase, na kterém jsme se společně domluvili, a který vyhovoval oběma stranám. Za účastníky jsem dojela do místa jejich bydliště, konkrétně ke každému k němu domů. Výběr místa pro rozhovor jsem nechala čistě na účastnících. Bylo důležité, aby se cítili pohodlně a uvolněně. Z důvodu citlivosti tématu bylo uskutečnění rozhovoru u nich v domácnosti nejpříjemnější, nemuseli se obávat, že by rozhovor zaslechl někdo jiný.

Před realizací rozhovorů jsem si předem připravila některé otázky, které jsem chtěla účastníkům položit. Při každém rozhovoru jsem měla otázky sebou, abych sama na některou otázku nezapomněla a držela se struktury, kterou jsem si pro rozhovor předem určila. Na začátku rozhovoru jsem účastníky seznámila s tématem bakalářské práce. Každý rozhovor jsem si nahrávala na vlastní mobilní telefon, s nahráváním účastníci učinili souhlas. Po provedení všech rozhovorů jsem rozhovory doslovně přepsala. Vzhledem k tomu, že účastníky osobně znám nebyl pro mě později problém se k některé otázce vrátit a nechat si odpověď dovysvětlit nebo jinak formulovat, pokud jsem jí například úplně neporozuměla. Stejně tak, pokud jsem potřebovala něco doplnit.

Každý rozhovor byl realizován formou uvolněné návštěvy. Dalo by se to nazvat návštěvou u známých, kdy jsme po nějaké chvíli posezení a povídání si odešli do jiného pokoje a uskutečnili rozhovor. Byl to nejlepší způsob, jelikož z účastníků a samozřejmě i ze mě opadla nervozita a rozhovor tím pádem byl mnohem uvolněnější. S manželkou (účastnice rozhovoru) jsem po přepisu rozhovoru, doplnila několik otázek, na které jsem se doptávala při telefonátu a tento hovor jsem si nahrávala. Celkem byly provedeny čtyři hloubkové rozhovory s různou délkou trvání. Délka trvání rozhovorů se pohybovala mezi 30 až 60 minutami.

⁶⁰ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007, s.43-49. ISBN 978-80-7367-313-0.

6 Analýza kvalitativních dat

Pro analýzu kvalitativních dat jsem si zvolila metodu otevřeného kódování, která vychází ze zakotvené teorie. Jejím cílem je konceptualizovat naše data, tj. postupně vytvořit pojmy, které zachycují podstatu konkrétních analyzovaných událostí či jevů. Vytváříme pojmy, které jsou induktivně zakotveny v datech, ale samy o sobě mají abstraktní povahu, protože vyjadřují myšlenku, princip či zkušenost, platnou napříč různými událostmi či situacemi. Metoda otevřeného kódování je označována za jednoduchou, přesto ale poměrně pracnou metodu, jelikož představuje detailní a hloubkovou práci s textem.⁶¹

Na základě této analýzy jsem si nejprve nahrané rozhovory několikrát poslechla a poté doslovně přepsala. Tyto rozhovory jsem si následně vytiskla, důkladně přečetla a vpisovala do nich své poznámky, pro toto jsem použila metodu s názvem papír a tužka. Na základě vypsání poznámek jsem si vytvořila strukturu rozhovoru podle témat, na která jsem se v rozhovorech zaměřovala. Částečně jsem si tyto témata předběžně stanovila již před uskutečněním rozhovorů a vygenerovala jsem je na základě výzkumných otázek. Odpovědi účastníků jsem rozebrala na jednotky a těmto jednotkám jsem přiřadila kódy. Pro lepší orientaci jsem otázky s odpověďmi rozstříhala a ty jsem pak přiřazovala k jednotlivým tématům.⁶²

6.1 Výsledky šetření

V této kapitole se nachází přehled vybraných témat. Nejprve jsem se rozhodla výpovědi manželů na základě témat shrnout a interpretovat, poté jsem jejich odpovědi zpracovala do tabulky, rozdělila je podle jednotlivých témat a ke každému tématu jsem přiřadila jednotlivé kódy. Vzešly z toho čtyři témata, která se nachází v tabulce, ve které k nim uvádím příklady odpovědí účastníků šetření. Téma číslo 5 a 6, tedy pohled dcery na etnický smíšený manželství jejích rodičů a pohled partnera dcery na etnikum její rodiny, jsem do tabulky nezaznamenávala, ale opět jsem jejich odpovědi převyprávěla.

Ráda bych také zmínila, že nejsilnější pro mě samotnou byl rozhovor s manželem, který byl opravdu velmi upřímný a vím, že se mu mnohdy mluvilo těžko, což se snažil skrýt a v rozhovoru dále pokračoval. Z rozhovoru s manželkou mám smíšené pocity. Celý

⁶¹ ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

⁶² ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007, s. 211-213. ISBN 978-80-7367-313-0.

rozhovor na mě působil nacvičeně, přestože neznala otázky, na které jsem se ptala. Mám dojem, že se na rozhovor připravovala a nebyl tak upřímný. Rozhovory s dcerou a jejím partnerem byly velmi uvolněné, oba se u nich smáli a nestyděli se projevit emoce.

Své dětství oba manželé vnímali pozitivně. Jejich dětství bylo pěkné a oba na něj rádi vzpomínají. Manžel, jelikož žil na vesnici, trávil většinu času venku se svými vrstevníky a hráli spolu různé hry.

Co nebylo až tak pozitivní, byly finanční poměry v rodině manžela. Pochází z velmi chudé rodině, kdy neměli dostatek peněz. Veškeré finance pro rodinu zabezpečovala jeho maminka, přestože vždy pracovali oba jeho rodiče. Jeho tatínek měl čtyři děti z předchozího manželství a musel na ně platit alimenty. Jeho veškeré příjmy tedy odváděl svým dětem. Manželka naopak pochází z rodiny, kde se nedostatkem nikdy netrpělo. Její otec velmi těžce pracoval, aby rodinu vždy zabezpečil. Ona ani její bratři jako děti nikdy nestrádali.

Co se týká přístupu jejich rodičů, oba říkají, že na ně byli rodiče velmi přísní. V rodině manžela panovali časté hádky a projevovala se prudká a temperamentní povaha jeho rodičů. Jeho otec každý pátek chodil do hospody, kde si rád vypil nějaký alkohol, což jeho matce vadilo. On sám v tom neviděl problém a myslí si, že ho otcova záliba v alkoholu nijak nepoznamenala. Jeho tatínek si velmi zakládal na výchově svého syna a byl v ní důsledný. V synovi viděl potenciál a snažil se ho motivovat, aby mezi ostatními vynikal. Říkal mu doslova: „*Cokoliv v životě budeš dělat, musíš dělat ne na sto procent, ale na sto dvacet procent, pořád musíš být o krok napřed, protože nikdo ti nic nedá zadarmo...*“ Přísní byli rodiče pouze ke svému synovi, u dcer na tak přísné výchově nelpěli. Manžel také uvádí, že si nemyslí, že jeho výchova byla něčím specifická od výchovy ostatních jeho vrstevníků. Jeho matka si však vždycky přála, aby si našel partnerku Romku, s tím nesouhlasil jeho otec, který si toto vyložení nepřál. Manželka také zmínila přísnost od svých rodičů vůči ní, a ještě mladšímu bratrovi. Rodiče je často fyzicky trestali. Opačně se chovali k jejímu nejmladšímu bratrovi. Mezi ní a nejmladším bratrem byl věkový rozdíl jedenácti let. Z toho důvodu se o něj často musela starat. Popisuje ho jako mazlíčka rodičů. Manželka si také myslí, že výchova jejího manžela byla více uvolněná, že měl s rodiči více kamarádský vztah než ona se svými.

Manžel má celkem šest sourozenců. Čtyři jsou z otcova předchozího manželství. Dále má starší sestru, která je dcerou jeho matky z předešlého vztahu a mladší sestru mají jeho rodiče společně. Starší sestra žila s nimi ve společné domácnosti a jeho tatínek ji přijal za svou. Nikdy mezi ní a jeho dětmi nedělal rozdíly. Se svými dětmi z předchozího manželství se příliš nestýkal. Manžel říká, že se o nich dozvěděl až v době, kdy uměl číst. Našel dokumenty, které se jich týkaly a v nich si to přečetl. Seznámil se s nimi, když mu bylo třináct let, bližší vztahy spolu ale nikdy neudržovali. Vztahy v rodině manžela, zejména vztahy s jeho sestrami, byly komplikované. Se svými sestrami nemá dobrý vztah. Se starší se vůbec nestýká, ani o to nestojí. Popisuje ji jako velmi jednoduchou a vůbec si s ní nerozumí. Jeho starší sestra byla vdaná za muže českého etnika a má s ním dvě děti. V její rodině, hlavně co se týká staršího syna, se často objevuje kriminalita. Jeho mladší sestra měla původně za manžela Čecha, s kterým má dvě děti. V tu dobu byly jejich vztahy dobré. Ještě před rozvodem si našla druhého muže, který je Rom, má s ním třetí dítě. Tento Rom nikdy nepracoval a několikrát se dostal do vězení. I z těchto důvodů si se sestrami manžel nerozumí. Další důvody jsou ty, že mu jeho sestry závidí a pouze ho využívají. Manželka má dva mladší bratry. S oběma měla vždy hezký vztah. Bližší vztah má ale k mladšímu bratrovi, mezi nimi je věkový rozdíl jen dva roky. Mají k sobě tedy velmi blízko. Mezi ní a nejmladším bratrem je věkový rozdíl jedenáct let. Tento věkový rozdíl ve vztahu k němu hlavně dříve hodně pociťovala. Nelíbilo se jí také to, že se k nim navzájem rodiče nechovali spravedlivě a upřednostňovali nejmladšího.

V rodině manžela se nikdy nedodržovaly žádné romské svátky nebo tradice. Jediné, na čem si jeho rodiče opravdu zakládali, byl dostatek jídla. Kdykoliv k nim někdo přišel, vždy musel být stůl plný jídla, hlavně masa a také alkoholu. Otec manželky si celý svůj život nejvíce zakládá na vánočních svátcích.

Stejně jako manžel nevnímal svou výchovu nijak odlišně od výchovy jiných, nevnímal tak ani své etnikum. Nikdy si nepřipouštěl, že je Rom a sám společnost nerozděloval podle etnik. Jeho vrstevníci mu nikdy nedávali najevo, že by se od nich odlišoval. Jediné předsudky, které si až dnes s velkým odstupem času uvědomuje, byly ve škole, kdy on to tak ale vůbec nevnímal. Připouští, že musel projevovat mnohem větší snahu než jeho vrstevníci českého etnika. Jak sám říká: „...*známku ve škole jsem si musel zasloužit mnohem víc než moji bílí vrstevníci. Já jsem tu jedničku měl vždycky hodně hodně poctivou...*“ Manžel by sám sebe popsal jako vůdčí typ. Od dětství na druhé

působil přirozenou autoritou, i to je nejspíš jedním z důvodů, proč ho majoritní společnost tak dobře přijala. Své etnikum si také nikdy nepřipouštěl a neodděloval se od příslušníků českého etnika. To stejné se ale nedá říct o jeho sourozencích. Všichni si připouští své romské etnikum, a také se jako Romové chovají. Nestále mají potřebu se vyčleňovat, jak sám manžel říká: *Pořád žily v tom, že je někdo sleduje, protože jsou tmavý. „... „neustále se cítí ukřivděný, vyčleňují se proti té majoritní společnosti.“* Různé předsudky nemusí mít k sobě navzájem jen příslušníci různých etnik. Manžel popisuje zkušenost, kdy ho Romové začali napadat z důvodu toho, že nerozuměl romštině, mysleli si, že se nad ně povyšuje. Dále také uvádí, že nikdy nechtěl za partnerku Romku, protože se za ně styděl. Styděl se za jejich chování a za to, jak vypadají. Sám říká, že s nimi nikdy nechtěl mít nic společného. Tento účastník také jako jeden z mála Romů v té době vystudoval střední školu, konkrétněji se jednalo o střední průmyslovou školu strojní. Manžel uvádí, že to v té době nebylo vůbec jednoduché. V 80. letech 20. století byl jediným Romem na zmíněné střední škole a také jediným, který tuto střední školu vystudoval.

Už rodiče manžela byli částečně asimilovaní do české společnosti. Nikdy nežili romským způsobem života. Podle zkušeností manžela je cestou k asimilaci vymanění se z romské komunity. Jeho rodiče se od začátku života v České republice našli najít takové místo, kde nebudou žádné romské komunity součástí. Jeho otec byl vychováván tak, aby se v romské komunitě nepohyboval. Manžel říká, že není dobré srovnávat Romy, kteří žijí v romské komunitě s Romy, kteří žijí mimo tuto komunitu. Jak sám zmiňuje: *„Ale ty, co žijou mimo tuhle komunitu, jsou čistotný a jsou asimilovaný do společnosti. Taková je moje zkušenost.“* Právě Romové žijící v romské komunitě jsou ti Romové, vůči kterým má česká společnost předsudky. I manželka uvádí, že se jeho rodina snažila přizpůsobit lidem žijící ve stejné vesnici, a právě tím se vyjímali. Její tchán se nechtěl stýkat ani se svou rodinou kromě jeho bratra. V rodině manžela se nikdy nemluvilo romsky. To že manželovi rodiče nemluvili romsky, ale jen slovensky anebo česky zpočátku překvapilo i manželku. Přesto se v rodině manžela některé romské povahové rysy vyskytovaly. Jeho rodiče byli prudké povahy, a i on sám o sobě říká, že je temperamentní a pohostinný. Manželka svého manžela popisuje tak, že byl vznětlivý. Vnímala také temperament u jeho rodičů, jejich pohostinnost a to, že byli velmi čistotní. V romské rodině bývá zvykem, že hlavou rodiny je muž a jeho manželka ho musí ctít a zároveň z něj má i strach. Stejně tomu bylo v rodině manžela. Jeho otec

prý celý život pomyslně vedl jeho matku za ruku. Muž jako hlava rodiny používá vůči své ženě i domácí násilí, i toto se v rodině manžela odehrávalo. On sám však takový nikdy nebyl a být nechtěl. Manželka potvrzuje, že od svého partnera slyšela, že se u jeho rodičů fyzické násilí objevovalo, nikdy toho však nebyla svědkem. A nebere to jako romskou vlastnost.

Manželé se spolu seznámili v autobuse cestou do práce. Nejprve po sobě navzájem pokukovali, poté si k ní manžel v autobuse přisedl a navázali spolu kontakt. Sympatie proběhly na obou stranách. Problémem však bylo, že manžel byl v té době zadaný. Chodil s kamarádkou manželky, která jí ho představila. Manželka uvádí, že se za něj nejspíš styděla, protože jí ho představila jako kamaráda. Manžel delší dobu nevěděl, pro kterou z žen se rozhodnout, ale nakonec si samozřejmě zvolil svojí budoucí ženu. Partneri se za sebe od začátku nestyděli. Naopak oba byli na toho druhého pyšní. Manžel byl pyšný, že má krásnou přítelkyni a ona se pyšnila tím, že je jiný než ostatní, že se vyjímá a chodí hezky oblékaný. Přestože začátek jejich vztahu nebyl jednoduchý, tak byl krásný a spolu si vzájemně velmi rozuměli. Na začátku mezi sebou nevnímali žádné odlišnosti. Když se jejich rodiče dozvěděli, jakého partnera a partnerku si jejich děti zvolily, nebyli z toho nadšení. Matka manžela pro něj chtěla romskou ženu a rodiče manželky pro ni chtěli muže českého etnika. V obou rodinách partnery nejlépe přijali otcové, tedy tchánové. Přijetí od tchýní bylo komplikované na obou stranách. Manžel měl se svým tchánem velmi pěkný vztah a vážil si ho jako člověka. S tchýní si od začátku nepochopil. Manžel také zmiňuje, že tchýně se jako babička nechovala hezky k jejich dceři: *“Jednou jí dokonce nazvala mutantem, protože je křížencem dvou ras.”* Stejně dobré vztahy jako s tchánem měl i s manželčinými bratry. Tak tomu ale nebylo na druhé straně. Sestra manžela jeho ženu od začátku neměla ráda a vzájemně si nerozuměly. Manželka také uvedla, že nejlépe jí přijal tchán a troufá si tvrdit, že jí měl rád. S tchýní, jelikož si pro svého syna představovala někoho jiného, to nebylo až tak jednoduché. Přestože manželka tvrdí, že její rodiče nikdy nebyli rasově předpojatí. V obou rodinách se znaky rasismu objevily. Manžela jeho tchýně neměla ráda mimo jiné z důvodu toho, že byl Rom. Manželova sestra manželku a později i jejich dceru často napadala rasistickými urážkami. Tito manželé nikdy neměli žádné společné přátele. Po čase se v jejich soužití začaly objevovat jisté problémy. Jednalo se hlavně o starost o domácnost, kdy manžel od své ženy vyžadoval větší pečlivost a také pociťovali finanční problémy, jelikož manžel byl spořivý a manželka ráda utrácela. Během

manželství se často hádali. Hlavní důvody hádek byly finance, výchova dcery a nevěra. Podle manželky se s manželem ve výchově dcery shodovali. Manžel si naopak myslí, že jeho žena byla ve výchově příliš benevolentní, kdežto on vyžadoval disciplínu. Manželovi rodiče měli dceru velmi rádi, často je navštěvovali, babička hlídala, kdykoliv to bylo potřeba. Problém nastal opět ze strany jeho sester, které dceru rády neměly. Mladší sestra dceru manželů stejně jako manželku často slovně napadala. Otec manželky měl se svojí vnučkou krásný vztah. Ze strany matky manželky ten vztah nebyl upřímný. Dceru manželů také často urážela, zřejmě z důvodu, že nikdy nepřijala ani manžela své dcery. Podle manželky prý nebyla na roli babičky připravená, jelikož se cítila příliš mladá. Oba manžele se během vztahu setkávali hlavně s pozitivními reakcemi okolí. Lidé jim jejich vztah přáli a viděli je jako velmi krásný pár. Manželka si pamatuje pouze jednu negativní reakci od cizí Romky, která si před ní odplivla. Nejspíš jí vadilo, že Česka chodí s Romem. Manželé se nakonec po téměř dvaceti letech rozvedli. Manžel jako hlavní důvod rozvodu uvedl opakované nevěry ze strany jeho ženy. Jeho žena si naopak myslí, že důvodem byly časté neshody a etnický původ rodiny manžela, kdy se k ní především tchýně a mladší sestra manžela nechovaly dobře. Ani jeden z manželů po jejich rozvodu neudrhuje vztahy s rodinou toho druhého. Manžel říká, že je nějaký čas udržoval, ale poté je sám přerušil, aby se s rozvodem mohl vyrovnat. S odstupem času to vnímá jako chybu.

Téma č. 1: výchova v romské a české rodině	
Kódy:	Odpovědi:
dětství	Manžel: „Dětství jsem měl pěkný. Táta se o mě hodně dobře staral, ...i máma se dobře starala. Dětství jsem měl šťastný. ...s klukama jsme hráli fotbal, hokej v zimě, pořád jsme byli venku.“ Manželka: „Já si myslím, že jsem měla moc hezké dětství, ...mám na dětství moc pěkné vzpomínky.“
finanční poměry	Manžel: „My jsme pocházeli z velmi chudý rodiny. My jsme neměli peníze, protože táta platil alimenty, takže mu z výplaty nic nezbyvalo. Takže tu rodinu táhla finančně máma...“ Manželka: „My jsme v rodině nikdy neměli nedostatek peněz. Táta hodně pracoval a tím tedy i hodně vydělal. My jsme jako

	<i>děti nikdy nestrádali. Na svačinu jsme vždycky dostali kapesné. Ale my jsme v tom vyrůstali, takže nám to nepřišlo jako něco jiného nebo lepšího.“</i>
přístup rodičů	<i>Manžel: „Akorát jsme občas zažívali to, že rodiče byli prudký povahy, no tak trošku se dohadovali, hádali, táta měl občas rád alkohol, takže chodil každý pátek do hospody... táta byl přísněj. Nebyl teda tak přísněj na výchovu holek, ale na mojí byl hodně.“</i> <i>Manželka: „Rodiče na mě a mladšího bratra byli opravdu hodně přísný, kromě teda nejmladšího bratra. Ten, jelikož byl nejmladší, byl jejich mazlíček. Já a můj mladší bratr jsme byli hodně často bití.“</i>
sourozenci	<i>Manžel: „No tak vlastně ty 4 z tátovo strany, potom starší sestru, kterou měla máma z předchozího vztahu a rodiče spolu kromě mě měli ještě mojí mladší sestru. Celkem tedy 6.“ ... „Nerozumím si s nima.“ ... „Mám pocit, že mě využívají, že mi závidí.“</i> <i>Manželka: „Mám 2 mladší bratry a s oběma jsem vždy měla dobrý vztah. Lepší možná tím prostředním, jelikož o mladšího jsem se jako holka musela starat, protože byl o 11 let mladší než já. To mi samozřejmě nebylo příjemné.“</i>
výchova podle etnika	<i>Manžel: „... jsem nikdy nevnímal, že my jsme jiný. Nikdy jsem nevnímal, že my jsme Romové a nikdy jsem to nedělil.“ ... „Máma chtěla abych si našel Romku, ale táta nechtěl.“</i> <i>Manželka: „Já si myslím, že u manželových rodičů ta výchova byla trošku volnější, ale to nebylo tím, že byli Romové. Myslím si, že prostě měli víc kamarádský vztahy s rodičema.“</i>
zvyky	<i>Manžel: „Svátky nebo nějaký romský zvyky se u nás nikdy nedržely.“ ... „Na stole vždycky muselo být hodně jídla, hlavně masa.“ ... „Když někdo přišel, vždycky bylo na stole hodně jídla a alkoholu.“</i> <i>Manželka: „Jinak táta si zakládal nejvíc na vánočních svátcích. To byla tradice, která se musela ctít.“</i>

motivace	<i>Manžel: „Táta mi vždycky říkal: „Cokoliv v životě budeš dělat, musíš dělat ne na sto procent, ale na sto dvacet procent, pořád musíš bejt o krok napřed, protože nikdo ti nic nedá zadarmo...“</i>
houževnatost	<i>Manžel: „...známku ve škole jsem si musel zasloužit mnohem víc než moji bílý vrstevníci. Já jsem tu jedničku měl vždycky hodně hodně poctivou...“</i>

Téma č. 2: přístup k Romům	
Kódy:	Odpovědi:
vnímání romského etnika	<i>Manžel: „... jsem nikdy nevnímal, že my jsme jiný. Nikdy jsem nevnímal, že my jsme Romové a nikdy jsem to nedělil na Romy a bílý.“</i> <i>Manželka: „Jeho barvu pleti jsem nevnímala jako překážku.“ ... „Naši nebyli rasisti to rozhodně ne...“</i>
vyčleňování	<i>Manžel: „Obě se vyčleňovaly. Pořád žily v tom, že je někdo sleduje, protože jsou tmavý.“ ... „neustále se cítí ukřivdění, vyčleňují se proti té majoritní společnosti.“</i>
vztah vrstevníků	<i>Manžel: „Ke mně se jako k Romovi nikdy nikdo nechoval.“</i>
Romové na středních školách	<i>Manžel: „Byl jsem jedinej Rom na celé střední škole a vím, že tam do té doby ani žádněj jinej nestudoval. V 80. letech, když já jsem šel na průmyslovou školu, jsem snad byl i jediný Rom v celých jižních Čechách, který vystudoval střední školu.“</i>
přijetí majoritou	<i>Manžel: „Vůbec nikdy jsem neměl problém, že by mě někdo napadal, kvůli tomu, že jsem tmavej, naopak.“ ... „Měli, ale ne tak stoprocentní jako ke mně. Ted’ už k nim dobrý vztah nemají. Ony si svým chováním tu společnost od sebe odpuzují.“</i>
autorita	<i>Manžel: „Já už jsem byl od malička vůdčí typ. Byl jsem jakýmsi lídrem. Asi už v dětství jsem byl prostě nějaká autorita, že mě ty děti vlastně následovaly. To už bylo ve školce, ve škole, dělal jsem předsedu třídy, i na průmyslovce jsem byl vůdcem třídy. Na vojně jsem byl lídrem, potom i v práci. Se mnou to takhle jde celej život.“</i>
vztahy mezi	<i>Manžel: „Vždycky jsem se za ně styděl. Styděl jsem se za jejich</i>

Romy	<i>chování, za to, jak některý vypadají, jak chodí špinavý. Nechtěl jsem s nima mít absolutně nic společnýho. Jedna taková příhoda, co se mi stala, když mi bylo 16, jeli jsme s klukama od hasičů na zájezd do Maďarska a zastavili jsme se na Slovensku v Šaľe a šli jsme do letního kina, kde si ke mně přisedli Romové a začali se mnou mluvit romsky, ale já jsem jim nerozuměl. Kvůli tomu si hned mysleli, že se nad ně povyšuju a začali mě fyzicky napadat. “</i>
-------------	--

Téma č. 3: romské znaky	
Kódy:	Odpovědi:
asimilace	<i>Manžel: „Táta s mámou nežili romským způsobem života... Táta vždycky říkal, že se musíme asimilovat.“ ... „Ale ty, co žijou mimo tuhle komunitu, jsou čistotný a jsou asimilovaný do společnosti. Taková je moje zkušenost.“</i> <i>Manželka: „...tchán se chtěl vymanit z té romský rodiny, neměl je rád, nechtěl být jako oni. Chtěl se prostě plně začlenit do té český společnosti.“ ... „Oni se přizpůsobili těm lidem ve vesnici a tím se vyjímali.“ ...</i>
komunita	<i>Manžel: „Ale už když sem táta s mámou přišli ze Slovenska, tak už hledali místo, kde nebudou žít v nějaký romský komunitě,“ ... „Protože už na Slovensku byli vychovávaní tak, že se v té komunitě nepohybovali, alespoň teda z tátovo strany to tak bylo. Táta chtěl, aby kolem sebe neměl žádné lidi z romské komunity.“ ...“Nesmíte nikdy srovnávat romskou komunitu s Romy, kteří žijou třeba někde na okraji města sami. Většinou ty, co žijou pohromadě, nejsou čistotný, tam se nedodržují základní hygienický návyky, mají bordel.“</i> <i>Manželka: „Nechtěli, prostě se nechtěli s nimi stýkat. Můj tchán se stýkal jen se svým bratrem, to byl moc hodný člověk. Ale se zbytkem se stýkat nechtěli...“</i>
jazyk	<i>Manžel: „...nikdo z naší rodiny neuměl romsky.“</i> <i>Manželka: „Překvapilo mě, že neumí romsky, mluvili slovensky“</i>

povaha	Manžel: „...rodiče byli prudký povahy... Jsem temperamentnější... Ještě možná, že jsem pohostinnější...“ Manželka: „...Manžel byl vznětlivý, když se mu něco nelíbilo, vybuchnul.“... „Na jídlo si opravdu hodně potrpěli.“ ... „Byli hodně čistotní...“... „Samozřejmě byli oba temperamentní. Tchýně byla čistotná, každý den vařila, několikrát do týdne pekla...“
mužská role	Manžel: „U nás to bylo tak, že táta byl hlava rodiny. Ta Romka ctí svého manžela se vším všudy a v podstatě se ho i bojí. Ten muž nemá daleko od toho, aby použil fyzické násilí.“... „Táta byl ten, kdo mojí mámu neustále vedl za ruku.“ Manželka: „...tak se u nich občas objevilo i nějaké fyzické násilí. Já jsem toho ale svědkem nikdy nebyla. Nikdy jsem to, ale nebrala jako typicky romský vlastnosti, takhle se můžou chovat i bílí.“

Téma č. 4: etnický smíšený vztah	
Kódy:	Odpovědi:
první kontakt	Manžel: „My jsme se seznámili v autobuse.“... „Já jsem si k ní v autobuse přisedl a začali jsme si povídat.“... „Určitě to byla sympatie na první pohled.“ Manželka: „Bylo to v autobuse cestou do práce.“... „Nebyla to láska na první pohled.“
stud	Manžel: „Byla tak krásná, že jsem byl pyšnej. Neměl jsem se za co stydět.“ Manželka: „Já jsem se za něj určitě nestyděla, spíš naopak, byla jsem pyšná, protože byl jiný než ostatní.“
začátek vztahu	Manžel: „Ze začátku byl moc krásnej. Měli jsme se hodně rádi, hodně jsme si rozuměli.“ Manželka: „Začátek nebyl jednoduchý...“... „Snažili jsme se spolu trávit každou volnou chvíli.“

odlišnosti na začátku vztahu	Manžel: <i>V té době jsem to nevnímal, že bysme se nějak odlišovali. Já jsem byl vždycky takovej, že jsem se přizpůsobil, aby bylo dobře.“</i> Manželka: <i>„Já jsem to nějak nevnímala, ze začátku si to každý tak trochu idealizuje.“</i>
předsudky rodičů	Manžel: <i>„Moje máma mě odrazovala, protože pro mě chtěla Romku. Netrvala ale vyloženě na tom, abychom se rozešli.“ ... „Táta to nechtěl, abych měl Romku.“</i> Manželka: <i>„...snažili se mi to rozmluvit všelijak.“ ... „Ano chtěli, abych měla normálního bílého kluka.“</i>
první setkání	Manžel: <i>„První setkání, co se tchána týká bylo skvělý, tam nebyl jediný problém. Ale z tchýně jsem cítil, že s naším vztahem nesouhlasí.“</i> Manželka: <i>... „Když ho můj táta viděl, jeho reakce byla: „to je chlap jak hora, teda ten je černej“...“</i> <i>„Nejlíp mě přijal tchán, troufám si říct, že mě měl rád. Tchýně mě samozřejmě sledovala víc.</i>
přijetí rodiči	Manžel: <i>„Tchán měl ke mně dobrý vztah a já k němu taky, vážil jsem si ho jako člověka, ale jak už jsem zmiňoval, s tchýní jsem si nerozuměl.“</i> Manželka: <i>„Nejlíp mě přijal tchán. Tchýně vůbec, když si to postupně vybavuji, hodně se mezi nás míchala.“</i>
přijetí sourozenci	Manžel: <i>„Manželka má ještě dva bratry. S nima jsem měl až nadprůměrně dobrý vztah. A s její celou rodinou jsem měl velmi dobré vztahy.“ ... „Moje mladší sestra jí neměla ráda.“</i> Manželka: <i>„Se starší sestrou jsme se vůbec nesblížily.“... „S manželovo mladší sestrou jsem neměla dobrý vztah.“... „Bráchové měli partnera rádi, hlavně nejmladší...“</i>
rasismus	Manžel: <i>„Samozřejmě to, že jsem Rom tam hrálo taky roli...nikdy jsem nebyl dost dobrý.“... „...a pak jí začala napadat, kvůli jejímu původu. Prostě jí vadilo, že je bílá.</i>

	...“Jednou ji dokonce nazvala mutantem, protože je křížencem dvou ras.“ Účastnice 2: „Představovala si pro svého jediného syna holku stejného etnika. A dávala mi to najevo. Byla jsem prostě bílá.“
přátelé	Manžel: „Spíše ne a když už tak velmi málo.“ Účastnice 2: „Společné přátele ani ne. Spíš známé z okolí.“
problémy ve vztahu	Manžel: „Já jsem vyžadoval, aby se víc starala o domácnost, byl jsem na to z domova zvyklej. Tam jsme měli rozpory a ve financích taky. Já jsem měl o financích úplně jinou představu. Byl jsem spíš spořívej a ona ráda utrácela.“
spory	Manžel: Ano, po nějaké době jsme se začali opravdu hodně hádat. Nejčastěji kvůli jiným názorům na výchovu dcery.“ Manželka: „Co bylo předmětem hádek nejvíc samozřejmě žárlivost, nedostatek peněz, z dál už nevím.“
výchova dcery	Manžel: „Měli jsme rozdílné názory na výchovu, a to v tom, že já jsem od dcery vyžadoval disciplínu a manželka byla ve výchově hodně benevolentní.“ Manželka: „...chtěl, aby se dobře učila, aby z ní něco bylo, když má tátu Roma, protože sám věděl, jak je to těžké se prosadit jak v práci, tak v životě.“ ... „Chtěl, aby z ní něco bylo, ale to bylo oboustranné.“
vztah rodiny k dceři	Manžel: „Moji rodiče dceru milovali. Často nás navštěvovali, dceru hodně hlídali.“... „Moje sestry dceru rády neměly. Mladší sestra jí stejně jako manželce nadávala, že je bílá.“ „Tam měli všichni dceru moc rádi. Až na babičku, tedy vlastně tchýni. Tam jsem cítil, že z její strany ta upřímnost o tom, že jí má ráda, tam není.“ Manželka: „Dceru měli moc rádi. Vlastně od doby, co nás přivezli z porodnice, tak u nás byli hodně často. Nejvíce mi pomáhal můj táta.“... „Moje máma se stala babičkou ve 42 letech a připadala si na to příliš mladá, protože v té době měla

	<i>doma ještě mého nejmladšího bratra, kterému bylo 12 let. “</i>
reakce okolí	<i>Manžel: „Nepamatuji si jedinou negativní reakci.“... „Ostatní nám náš vztah přáli, říkali, jak nám to spolu sluší a fandili nám. “</i> <i>Manželka: „...byli tu skinheadi, a to jsme se báli opravdu hodně, a pak jsme třeba potkali romskou dívku a ta si přede mnou odplivla.“... „Ano z okolí, kdo nás znal, všichni nám to přáli a každý říkal, jak jsme krásný pár. “</i>
rozpad manželství	<i>Manžel: „Jednoznačně nevěra. Etnikum v tom nehrálo žádnou roli, ale byla to opakovaná nevěra z manželky strany.</i> <i>Manželka: „Za rozpadem našeho manželství stály neustálé neshody, neměli jsme společné přátele, společné zájmy... A ano částečně v tom byl i etnický původ, ale ne kvůli němu, ale kvůli jeho rodině. “</i>
po rozvodu	<i>Manžel: „Já jsem měl po určité době od rozvodu pocit, že ty vztahy s její rodinou musím ukončit, abych se přes ten rozvod přenesl. Ted' mě to mrzí, byla to chyba. “</i>

Téma č. 5: pohled dcery na etnický smíšené manželství jejích rodičů

Podle dcery manželů její dětství nebylo žádným způsobem jiné od jejích vrstevníků. Říká, že se nikdy nesetkala s žádnými předsudky a nikdy v životě jí nikdo nenazval Romkou za prvé z důvodu, že tak nevypadá a zadruhé, že se její rodina nikdy nechovala jako romská. Svého otce nikdy nevnímala jako Roma a nestyděla se za jeho etnikum. S předsudky se nesetkává ani ve vyšším věku. Jediným znakem pode, kterého by někdo jiný mohl poznat, že není čistě českého etnika, je její příjmení.

Manželství svých rodičů popisuje tak, že bylo plné neustálých hádek a neshod, které pramenily z nevěr její matky, ale také ze špatných vztahů rodiny jejího otce k matce. Matka prý během hádek často otce nazývala cikánem. Sama je nakonec ráda, že k rozvodu jejích rodičů došlo. Po rozvodu žila krátkou dobu s matkou, ale nakonec zůstala s otcem, kterému je vděčná a utužilo to jejich vztah.

Ke vztahům v rodině uvádí, že byly dobré až na výjimky. S prarodiči z otcovy strany měla dobré vztahy, dokud žil její dědeček. Po jeho smrti se změnil vztahy s její

babičkou. Dobré vztahy neměla s mladší sestrou svého otce, tedy s její tetou, která její rodině neustále ubližovala. Jí a její matce často nadávala: „*Pořád jsme poslouchaly, že jsme hnusný bílý gádžovky s modrýma očima.*“ Z matčiny strany byly vztahy s rodinou lepší. Její babička se ovšem nikdy nesmířila s etnikem otce a nazývala ji mutantem, jako důvod uváděla, že je křížencem dvou ras. Přesto prarodiče z matčiny strany často navštěvovali, hlavně kvůli dědečkovi. S bratry matky měli vždy velmi dobré vztahy.

Ke své výchově uvádí, že její otec na ní byl přísný a kladl na ní vysoké nároky. V tom se její rodiče odlišovali. Říká také, že její otec byl vždy prudší povahy a neměl příliš trpělivost. Musela se chovat, tak aby byl spokojený: „*...tak vždycky říkal, ať nezapomenu, kdo jsem a jak se mám chovat, ať mu neudělám ostudu.*“

Popisuje také vztahy jejího partnera s jejími rodiči, který si konkrétně s jejím otcem velmi rozumí. Nikdy nevnímal romské etnikum jako překážku. Jeho rodiče o romském etniku jejího otce vědí a nic nenamítají. Dcera manželů přiznává, že když s partnerem čekali syna, tak přemýšleli nad tím, jak bude vypadat. Nemyslí si, že by jí a jejího partnera někdo viděl jako etnicky smíšený pár.

Téma č. 6: pohled partnera dcery na etnikum její rodiny

Partner dcery si od začátku seznámení s dcerou manželů myslel, že není českého etnika kvůli jejímu příjmení. Po zjištění, že je poloviční Romka neměl žádné předsudky a nevadilo mu to: „*Obecně nejsem předpojatý vůči menšinám. Nemám rád, když se lidi hází do jednoho pytle.*“ Svou partnerku nikdy nevnímal jako Romku a nikdy se za ní nestyděl. Mezi sebou a partnerkou nevidí žádný rozdíl a myslí si, že ani okolí žádné rozdíly nevnímá. Podle jeho názoru nemá jeho partnerka žádné romské povahové rysy kromě temperamentu.

Partner dcery ale také přiznává, že měl strach představit partnerku svému otci, který má s Romy špatné zkušenosti. Jeho rodiče proti etniku partnerky nikdy nic špatného nenamítali.

O otci své partnerky říká, že je to hodný, inteligentní, vstřícný a pohostinný člověk. Uvádí také, že je pravda, že je temperamentnější a se smíchem dodává, že je také více opálený, tedy italský typ. S otcem partnerky má hezký vztah. Vůči matce partnerky má smíšené pocity. Domnívá se, že stojí za rozpadem manželství a přičítá se mu to.

Stejně jako jeho partnerka se smíchem říká, že přemýšlel nad tím, jak bude jejich společný syn vypadat, jelikož ani on ani partnerka nejsou tmavé typy.

7 Odpovědi na výzkumné otázky

Výzkumná otázka č. 1: Je výchova v romské a české rodině odlišná?

Výzkumné šetření ukázalo, že konkrétně v rodinách mých dotazovaných účastníků výchova odlišná téměř nebyla. Jedinou odlišností byly finanční poměry, ze kterých manželé pocházeli. Tyto poměry pak ovlivnily jejich budoucí soužití tím, že manžel byl vedený ke spořivosti a manželka, jelikož nikdy nepociťovala nedostatek financí, spořivá nebyla. Finanční situaci v této romské rodině, ale nelze považovat za situaci, která vznikla tím, že jsou Romové. Rodina, ze které manžel pochází, již dříve byla téměř plně asimilovaná do české společnosti. Jeho rodiče byli zaměstnaní, nepohybovali se v romské komunitě, nechtěli se stýkat s Romy, velmi si zakládali na tom, aby jejich syn dosáhl vzdělání, a aby v životě něco dokázal. Zejména otec manžela na toto opravdu dbal, protože věděl, že prosadit se jako Rom v české společnosti je velmi komplikované. Ve výchově se svého syna snažil neustále motivovat k dobrým výsledkům ať už ve škole tak v zaměstnání. Celý život byl na syna hrdý. Manžel se celý svůj život necítí jako Rom, nepohlíží na sebe jako na příslušníka romského etnika. A právě toto jsou důvody proč se výchova dotazovaného manžela v romské rodině nelišila od výchovy v českých rodinách.

Výzkumná otázka č. 2: Může se romská rodina plně asimilovat do české společnosti?

Romská rodina se může plnohodnotně začlenit do české společnosti. Záleží však na konkrétní rodině. V tomto případě byla rodina manžela již v jeho dětství částečně asimilovaná. Jeho otec se chtěl vymanit ze společnosti Romů. Rodiče manžela nikdy nemluvili romsky, vždy mluvili slovensky a česky. Romštinu manžel jako jazyk nikdy neznal a nikdy se ho neučil. Oba jeho rodiče byli zaměstnaní, vedli ho ke vzdělání, otec ho motivoval k úspěchům, přál si pro něj ženu českého etnika. Toto všechno jsou předpoklady pro asimilaci do české společnosti. Tyto předpoklady hrály v životě manžela důležitou roli. Díky nim se mu podařilo do české společnosti plně asimilovat. U jeho rodičů můžeme mluvit o asimilaci částečné, přestože se snažili, i nadále se u nich romské znaky vyskytovaly. Zejména se jednalo o povahu rodičů, o některé jejich vlastnosti, o postavení muže, tedy otce manžela, v rodině. Tyto znaky už ale sám manžel za své nepřijal, protože věděl, že takový být nechce. Velký vliv na jeho asimilaci měli i lidé, se kterými se stýkal. Jeho vrstevníci a přátelé byli vždy českého etnika. Manžela nikdy nepřitahovala romská kultura a nikdy nechtěl mít za partnerku

Romku, za ostatní Romy se styděl. U jeho sester je toto jiné. Ony se do české společnosti začlenit nechtěly. Vnímají se jako Romky, nepracují, žijí ze sociálních dávek, v jejich rodinách se objevuje kriminalita, jsou hlučné, mají rasistické názory na Čechy. Tímto samy sebe vyčleňují z české společnosti.

Výzkumná otázka č. 3: Liší se životní styl romsko-českých partnerů?

Konkrétně u dotazovaného romsko-českého páru se jejich životní styl lišil v několika znacích. Tyto znaky pak ovlivňovaly jejich společné soužití. Mezi takové znaky bych zařadila především povahové rysy, zejména temperament, dále také finanční poměry, jelikož rodina manžela neměla dostatek peněz a v rodině manželky toto neexistovalo. Tyto znaky se promítly do jejich společného života. Například ve financích si manželé navzájem nerozuměli. Finanční situace v romské rodině manžela ale nebyla zapříčiněná jejich etnikem. Myslím si, že největší odlišností byl fakt, že rodina manžela se nechtěla stýkat se zbytkem své rodiny. V rodině manželky toto bylo naopak. Její rodina se často navštěvovala s příbuznými, i když bydleli na druhém konci republiky. Rodina manžela se nestýkala s nikým kromě bratra manželova otce. Pramenilo to hlavně z toho, že se nechtěli stýkat s Romy, právě z důvodu asimilace.

Výzkumná otázka č. 4: Jak jsou tito partneři přijímáni rodinnými příslušníky?

Ve vztahu rodinných příslušníků k dotazovaným partnerům se vyskytovaly komplikace. Největší problém přijmout partnera odlišného etnika měly matky účastníků. Manželova matka pro něj chtěla partnerku romského etnika a s přijetím jeho partnerky měla problém. Z rozhovoru s manželkou vyplývá, že jí nedůvěřovala, chodila k nim na návštěvy kontrovat, jestli mají uklizeno a uvařeno, pletla se jim do osobních věcí. V rodině manželky si pro ni její rodiče také představovali partnera českého etnika. Když se dozvěděli o vztahu s Romem, obávali se, co to bude za člověka, a jaká bude jeho rodina. Manželčina matka manžela nikdy nepřijala, vadilo jí jeho etnikum, jeho vzhled, jelikož neměla ráda, když byl někdo silnější postavy, a přestože se manžel snažil, jejich dceru zabezpečil, měl dobré zaměstnání, vystupování, byl slušným člověkem, nikdy pro manželku z pohledu její matky nebyl dost dobrým partnerem. Tento vztah manželčiny matky k němu, ovlivnil i vztah k dceři manželů. Manželčina matka byla u svědků Jehovových, a i proto byly její názory vůči romskému etniku tak radikální. Přesto se tyto vztahy po čase ustálily, dá se říct, že si na sebe navzájem zvykli. Dokonce rodiče manžela a rodiče manželky se navzájem pravidelně a rádi navštěvovali. Dalším

problémem, se kterým se manželé potýkali, byl vztah manželovy mladší sestry k manželce a dceři. Kvůli českému etniku je obě často urážela. Problémy tedy nebyly pouze s přijetím romského etnika, ale byly i na druhé straně s přijetím českého etnika.

Výzkumná otázka č. 5: Jaké mají lidé předsudky vůči smíšeným párům?

Na základě odpovědí všech účastníků šetření jsem dospěla k odpovědi, že se cizí lidé, přátelé a známí žádné negativní předsudky nemají. Kromě manželky, která se vybavuje jednu zkušenost, kdy v době kdy s manželem teprve chodila, si před ní romská dívka na ulici odplivla, se nikdo z účastníků s žádnou negativní reakcí od okolí nesetkal. Všichni účastníci se shodují, že se za smíšený vztah nestyděli a nestydí, okolí je jako etnický smíšený pár nevnímá a setkávají se s pozitivními reakcemi.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaký je život v romsko-české rodině, ukázat, jak takový vztah funguje, jak tyto páry dokážou sladit jejich rozdílné životní styly, rozdíly v povahách, výchově, jak jsou přijímány rodinou a jaké k sobě v rodině chovají vztahy. Toto jsem zjišťovala pomocí hloubkových rozhovorů se členy romsko-české rodiny.

V teoretické části jsem ke zpracování použila odbornou literaturu. Celá teoretická část je rozdělena do třech kapitol. V první kapitole jsem se zabývala základními pojmy tématu, jako jsou rasy, etnikum a etnická skupina, etnická identita, etnicita, národ a národnost. Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na vztahy mezi etniky. Do této kapitoly jsem zařadila akulturaci, asimilaci a s ní související smíšená manželství, dále také xenofobii, toleranci a intoleranci, postoje, předsudky a stereotypy, diskriminaci, rasismus a sociální vyloučení. Třetí kapitola se týkala samotného romského etnika. Popisuji v ní romský původ a historii Romů, dále také demografii a rozdělení Romů, sociální typologii Romů, a nakonec životní styl romského etnika.

V praktické části jsem použila kvalitativní přístup šetření, konkrétně metodu polostrukturovaného rozhovoru a metodu otevřeného kódování, kterou jsem použila pro rozhovory s prvními dvěma účastníky. Další dva rozhovory jsem do otevřeného kódování záměrně nezahrnula a výpovědi účastníků jsem sama interpretovala, tak aby souvisely s tématem. Kvalitativní šetření bylo tedy založeno na analýze polostrukturovaných hloubkových rozhovorů, které jsem provedla se čtyřmi členy etnicky smíšené rodiny. Všechny rozhovory se uskutečnily a všichni účastníci s rozhovorem souhlasili. Rozhovory jsem prováděla v prostředí, které bylo účastníkům příjemné a snažila se je pojmout formou návštěvy.

Při analýze kvalitativních dat jsem narazila na problém s použitou metodou otevřeného kódování. Bylo pro mě velmi obtížné vyjmout z rozhovorů právě to nejdůležitější, rozdělit podle témat, a hlavně určit jednotlivé kódy. Bylo těžké zpracovat data tak, aby byly přehledné a zorientoval se v nich i nezúčastněný čtenář. Dále pro mě bylo komplikované zachovat si nadhled a nahlížet na rozhovory s účastníky nezaujatě, zachovat si objektivitu. Kdybych měla říct, jestli bych znovu něco udělala jinak, tak ano. Nejspíš bych se pokusila najít více etnicky smíšených partnerů, abych měla lepší srovnání. Předpokládám, že by jejich soužití bylo odlišné od mého vybraného páru. Zajímalo by mě také soužití partnerů, kde Romkou je žena, nebo kde romská rodina

není asimilovaná do české společnosti, jelikož toto byla ukázka rodiny, kde rodina manžela už nějakým způsobem asimilovaná byla.

Nakonec jsem ve výsledku šetření dostala odpovědi na stanovené výzkumné otázky a byl také splněn cíl bakalářské práce.

Seznam literatury

ERIKSEN, Thomas Hylland. Sociální a kulturní antropologie. Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

ERIKSEN, Thomas Hylland. Etnická identita a organizace. ERIKSON, Thomas Hylland. Sociální a kulturní antropologie. Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

Wolf, Josef. Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: Člověk a jeho svět II. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0099-4.

SKARUPSKÁ, Helena. Úvod do kulturní a sociální antropologie. Olomouc, 2006. Distanční text. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta.

LÉVI-STRAUSS, Claude. Uznání kulturní rozmanitosti: co nás učí japonská civilizace. LÉVI-STRAUSS, Claude. Antropologie a problémy moderního světa. Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2098-5.

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

KOLEKTIV AUTORŮ. Encyklopedický slovník. 1. vyd. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1993. 1256 s. ISBN 80-207-0438-8.

HROCH, Miroslav. V národním zájmu: Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektivě. Praha: Lidové noviny, 1999.

SOUKUP, Václav. Přehled antropologických teorií kultury. 2. vydání. Portál, 2004, s. 199. ISBN 80-7178-929-1.

SOUKUP, Václav. Přehled antropologických teorií kultury. 2. vydání. Portál, 2004. ISBN 80-7178-929-1.

KAMÍN, Tomáš; MACHALOVÁ, Tatiana. Kritika rasy a rasismu. 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003

MURPHY, Robert Francis. Úvod do kulturní a sociální antropologie. Vyd. 2. Přeložil Hana ČERVINKOVÁ. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-25-0.

SOUKUPOVÁ, Blanka a Miroslav HROCH. Úvod do antropologie etnických menšin. Praha, 2011. Vybrané texty přednášek magisterského kurzu. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií.

HORVÁTHOVÁ, Jana. Kapitoly z dějin Romů. NLN-Nakladatelství lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X

SOKOL, J. Tolerance, pluralismus a postmoderna. In KUNC, J. Demokracie a ústavnost. 1 vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7066-309-X.

PRŮCHA, Jan. Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2007. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-280-5.

PRŮCHA, J. Multikulturní výchova. 1. vyd. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
NAVRÁTIL, Pavel. Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.

BAKALÁŘ, Petr. Psychologie Romů. Praha: Votobia, 2004. Kontroverzně. ISBN 80-7220-180-8.

ŘÍČAN, Pavel. S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-410-9.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

SOCIOKLUB. Romové v České republice. Jihlava: EKON, 1999. ISBN 80-902260-7-8.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

Elektronické zdroje

ŠAMANOVÁ, Gabriela. Naše společnost: Národnost ve sčítání lidu v českých zemích. Centrum pro výzkum veřejného mínění – Sociologický ústav AV ČR [online]. Praha, 2005 [cit. 2021-11-05]. Dostupné z:

https://web.archive.org/web/20060524184511/http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=nase_spolecnost&r=1&offset=101&shw=100023

ŠULCOVÁ, Karin. Interpretace lidských práv na základě české judikatury (diskriminace na základě příslušnosti k etnické menšině) [online]. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2015 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/tju9a/Diplomova_prace. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra právní teorie.

MATULOVÁ, Jana. Bariéry v práci s romskou menšinou u studentů oboru [online]. Brno, 2006 [cit. 2021-7-30]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/biama/Diplomova_prace.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí práce PhDr. Dana Knotová, PhD.

NOVÁČKOVÁ, Miroslava. *Smíšená manželství – sňatek mezi ženou Češkou a mužem cizincem* [online]. Plzeň, 2014 [cit. 2021-11-15]. Dostupné z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/19231/1/Diplomova%20prace_Novackova.pdf. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra antropologie, Studijní program Antropologie, Studijní obor Sociální a kulturní antropologie. Vedoucí práce Mgr. Lenka Jakoubková Budilová Phd.

DRBOHLAVOVÁ, Nikol. *Výchova a socializace v romské rodině* [online]. Hradec Králové, 2017 [cit. 2021-11-15]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/quzrd7/21771298>. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra Sociální pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Struktura rozhovorů

Příloha č. 2: Charakteristika účastníků šetření

Příloha č. 3: přepis hloubkového rozhovoru s manželem

Příloha č. 4: přepis hloubkového rozhovoru s manželkou

Příloha č. 5: přepis hloubkového rozhovoru s dcerou

Příloha č. 6: přepis hloubkového rozhovoru s partnerem dcery

Příloha č. 1: Struktura rozhovorů

Na základě určených výzkumných otázek jsem vytvořila strukturu pro rozhovory. Tato struktura se vlastně skládá z témat, na které jsem se v rozhovorech zaměřila, abych získala odpovědi na výzkumné otázky. Pro tyto témata jsem si určila i jednotlivé otázky pro rozhovor, které jsem rozšiřovala a upravovala podle potřeby a na základě odpovědí jednotlivých účastníků rozhovorů.

1. výchova v romské, české a smíšené rodině
2. přístup k Romům
3. romské znaky
4. etnicky smíšený vztah
5. pohled dcery na etnicky smíšené manželství jejích rodičů
6. pohled partnera dcery na etnikum její rodiny

Příloha č. 2: Charakteristika účastníků šetření

Pro lepší pochopení odpovědí a orientaci jsem vytvořila stručnou charakteristiku všech účastníků šetření. Z důvodu zachování anonymity jsou účastníci označováni jako manžel, manželka, dcera a partner dcery. Nebudu zde uvádět detailní informace, aby nemohlo dojít k identifikaci jednotlivých osob.

1. Manžel

pohlaví: muž

věk: 51 let

etnikum: romské

zaměstnání: manažer kvality ve strojírenském průmyslu

Tento účastník je velmi sečtělý, inteligentní a autoritativní člověk. Na první dojem v člověku budí respekt, ale při bližším poznání je to velmi citlivá, vstřícná a štedrá osobnost. Při setkání s ním bych si na první dojem neuvědomila, že je Rom, a to právě z důvodu toho, jak vystupuje, jak chodí oblékaný a jakým dojmem na člověka působí. Má černé vlasy, hnědozelené oči, je vysoký a statný postavy.

Je rozvedený od roku 2013, manželství trvalo necelých dvacet let od roku 1993. S bývalou manželkou má jednu dceru. V současné době žije s přítelkyní, se kterou se seznámil před sedmi lety. Ve společné domácnosti s nimi žije dcera zmiňované přítelkyně.

Manžel pochází z romské rodiny. Má dvě vlastní sestry a čtyři nevlastní sourozence z otcovy strany. Jako jediný z rodiny vystudoval s maturitou. Úspěšně dokončil střední průmyslovou školu strojní, na vysokou školu kvůli rodinné situaci nastoupit nemohl. Ve firmě, ve které pracuje od svých 18 let, začínal jako dělník a postupně se vypracoval na pozici manažera kvality. Už toto o něm vypovídá, že je velmi ambiciózní a inteligentní. Od ostatních členů rodiny vždy vybočoval. Jeho otec si na něm zakládal a přál si, aby jeho „jediný“ syn v životě něco dokázal. Dnes si se svou rodinou příliš nerozumí. Otec zemřel před 13 lety a s matkou a sestrami se vídá pouze sporadicky.

2. Manželka

pohlaví: žena

věk: 49 let

etnikum: české

zaměstnání: administrativní pracovník v domově důchodců

Tato účastnice je na první dojem velmi klidná a milá žena. Nepůsobí příliš autoritativně, řekla bych že spíše submisivně. Je to vysoká blondýnka s modrýma očima, normální postavy, velmi pohledná žena.

Je rozvedená od roku 2013, manželství trvalo necelých dvacet let od roku 1993. S bývalým manželem má jednu dceru. V současné době žije se svým druhým manželem, se kterým se seznámila před osmi lety a manželé jsou od roku 2018.

Manželka pochází z české rodiny. Narodila se v severních Čechách. Její rodina se do jižních Čech přestěhovala, když byla dítě. Má dva mladší bratry. Dokončila střední odborné učiliště elektrotechnické, ale tomuto oboru se nikdy nevěnovala a vystřídala několik zaměstnání. Pracovala jako prodavačka, šest let byla ženou v domácnosti, dále pracovala jako dělnice a později jako kontrolorka ve stejné firmě jako její bývalý manžel. Po rozvodu se rozhodla, že si udělá maturitu a vystudovala střední školu veřejnoprávní. Od té doby pracuje jako administrativní pracovnice v domově důchodců.

Narodila se s vrozenou vadou srdce a se zdravotními komplikacemi se potýká stále, kvůli tomu je také v částečném invalidním důchodu.

3. Dcera

pohlaví: žena

věk: 26 let

etnikum: romsko-české

zaměstnání: Lean specialista, nyní rodičovská dovolená

Dcera manželů je svými povahovými rysy velmi podobná otci. Je sympatická, působí sebevědomým dojmem a je také velmi ambiciózní. Má hnědé až černé dlouhé vlasy, zelené oči, je vysoká a plnoštíhlé postavy.

Je svobodná, ale tři roky žije ve společné domácnosti s partnerem a vychovávají malého syna.

Účastnice pochází z romsko-české rodiny. Je to společná dcera účastníků zmiňovaných výše. Nemá žádné sourozence. Od svých 17 let žila společně pouze s otcem, vztahy s matkou v té době nebyly dobré. Vystudovala gymnázium a pracovala brigádně jako servírka několik let. Poté začala dálkově studovat vysokou školu a pracovala jako dělnice a později jako laborantka ve firmě vyrábějící zdravotnické prostředky. Od roku 2018 pracuje ve firmě, která vyrábí pro automobilový průmysl jako Lean specialista. Zde se poznala se svým partnerem a momentálně je na rodičovské dovolené.

4. Partner dcery

pohlaví: muž

věk: 44 let

etnikum: české

zaměstnaní: inženýr technologie

Tento účastník je klidný a tichý člověk, ale zároveň rád vtipkuje. Působí nekonfliktně a střeží si své soukromí. Nerad o sobě prozrazuje hodně informací lidem, které důvěrněji nezná. Je vysoký, štíhlý, má modré oči a blond krátké prořídle vlasy.

Je svobodný, ale již tři roky je partnerem dcery, se kterou společně s jejich synem sdílí společnou domácnost.

Partner dcery je etnika českého. pochází z rozvedené rodiny a nemá žádného sourozence. S rodiči má relativně blízký vztah. Absolvoval gymnázium, poté studoval na vysoké škole, kterou nedokončil a následně vystudoval vyšší odbornou školu. V zaměstnání dlouho tápal, než se usadil. Pracoval jako skladník, dělník atd. Nyní již osm let zastává pozici inženýra technologie ve stejné firmě jako jeho partnerka, kde se i seznámili.

Příloha č. 3: přepis hloubkového rozhovoru s manželem

Rozhovor č. 1

Jméno: Manžel

Etnikum: romské

Délka rozhovoru: 60 min

V (výzkumník): Jaké bylo vaše dětství:

Manžel: Dětství jsem měl pěkný. Táta se o mě hodně dobře staral, chodili jsme spolu do lesa, i máma se dobře starala. Dětství jsem měl šťastný. Akorát jsme občas zažívali to, že rodiče byli prudký povahy, no tak trochu se dohadovali, hádali, táta měl občas rád alkohol, takže chodil každý pátek do hospody. Ale nebylo to nic, co si myslím, že by mě poznamenalo nebo mi to nějakým způsobem vadilo, že tam chodí, že si rád vypije. Na vesnici, kde jsme žili, jsme s klukama hráli fotbal, hokej v zimě, pořád jsme byli venku. Takže dětství jsem měl velmi pěkný.

V: Jak jste se dostali, do obce, ve které jste vyrůstal a stále žijete? Bývá zvykem, že romské rodiny drží pohromadě, ale vy jste žili tady, kde nikdo jiný nebyl.

Manžel: Ano, žili jsme tu jenom my, a ještě jedna rodina tady byla, to byli naši vzdálenější příbuzní. Ale už když sem táta s mámou přišli ze Slovenska, tak už hledali místo, kde nebudou žít v nějaký romský komunitě.

V: Proč nechtěli žít v romské komunitě?

Manžel: Protože už na Slovensku byli vychovávaní tak, že se v tý komunitě nepohybovali, alespoň teda z tátovo strany to tak bylo. Táta chtěl, aby kolem sebe neměl žádné lidi z romské komunity.

V: Vaši rodiče se poznali na Slovensku?

Manžel: Ne, poznali se v Čechách. Taky na vesnici, máma tam bydlela pár měsíců a táta tam jezdil za svým bratrem. Tam se poznali.

V: Váš otec měl před vámi ještě jinou rodinu?

Manžel: Ano měl. Nikdy to netajil. Měl čtyři děti z prvního manželství a vlastně kvůli mámě je opustil. Máma taky měla z prvního vztahu dceru.

V: Takže jste od malička věděl, že máte z otcovy strany nevlastní sourozence?

Manžel: Věděl jsem to, protože jsem si prohlížel dokumenty, když jsem byl malej, když už jsem uměl číst, a tak jsem se to vlastně dočetl.

V: Chtěl jste je poznat?

Manžel: Chtěl jsem a poznal jsem je, když mi bylo asi 13 let.

V: Kolik tedy máte sourozenců?

Manžel: No tak vlastně ty čtyři z tátovi strany, potom starší sestru, kterou měla máma z předchozího vztahu a rodiče spolu kromě mě měli ještě mojí mladší sestru. Celkem teda šest.

V: Jaký máte vztah se svými sestrami?

Manžel: Nerozumím s nima. Nemáme dobrý vztah.

V: Proč je ten vztah takový?

Manžel: Mám pocit, že mě využívají, že mi závidí. Jediná prostřední dcera mojí mladší sestry se se mnou baví normálně. Někdy mi v něčem připomíná mojí vlastní dceru. Z té necítím, že by mi něco záviděla nebo po mně neustále něco vyžadovala, ale z mých sester to cítím, tu závist.

V: Myslíte si, že jste jiný než vaše sestry? V čem a proč?

Manžel: Tuhle otázku si taky často pokládám proč. Akorát nedávno jsem to řešil po rozhovoru s mojí sestrou, sám sebe jsem se ptal proč vlastně já jsem jinej. Jediný, co mě napadá je, že to je asi tím vzděláním anebo že jsem se pohyboval v jiných kruzích mých kamarádů a nikdy jsem si nepřipouštěl, že jsem Rom. A ona si to naopak připouštěla a tím i žila, ale já ne.

V: Jací jsou ti vaši nevlastní sourozenci z otcovi strany?

Manžel: Nejsou tak vzdělaní jako já a neustále se cítí ukřivděný, vyčleňují se proti té majoritní společnosti. Ale nejsou úplně neasimilovaní.

V: Cítil jste k jednomu ze svých rodičů bližší vztah než k tomu druhému?

Manžel: Ne, měl jsem s oběma stejně dobré vztahy. Samozřejmě v pubertě jsem s tátou neměl moc dobrý vztah, ale to bylo, protože jsem byl v pubertě a táta byl přísněj. Nebyl

teda tak přísněj na výchovu holek, ale na mojí byl hodně. Ne protože jsem byl kluk, ale protože viděl, že ze mě může něco být, tak mě přísněji vychovával.

V: Jak už jste zmínil, vaše starší sestra není pravou dcerou vašeho otce. Dělal mezi vámi a ní někdy nějaké rozdíly?

Manžel: Ne nedělal rozdíly. Přijal jí jako svojí. Akorát ona je hodně intelektuálně zaostalá, přesto měla manžela bělocha, ale ze spodní vrstvy, nebyl to inteligentní člověk.

V: Mluvili jste doma romsky?

Manžel: Ne nikdo z naší rodiny neuměl romsky.

V: Vnímal jste, že by výchova ve vaší rodině byla jiná, než v rodinách českého etnika?

Manžel: My jsme pocházeli z velmi chudé rodiny. My jsme neměli peníze, protože táta platil alimony, takže mu z výplaty nic nezbyvalo. Takže tu rodinu táhla finančně máma, i když táta chodil na brigády mimo jiné. Ale zkrátka jsme neměli moc peněz. Kromě tohohle jsem nikdy nevnímal, že my jsme jiný. Nikdy jsem nevnímal, že my jsme Romové a nikdy jsem to nedělil na Romy a bílý.

V: Viděl jste někdy nějaké odlišnosti vaší rodiny od jiných rodin, například zvyky, svátky, rozdíly v jídle atd.?

Manžel: Svatky nebo nějaký romský zvyky se u nás nikdy nedržely. Táta s mámou nežili romským způsobem života. Jediný, co je u nás zažitý je pohostinnost. Na stole vždycky muselo být hodně jídla, hlavně masa. Ale to bych řekl, že nebylo kvůli tomu, že jsme Romové, ale protože na Slovensku, odkud rodiče pochází, je to podobný, že když přijde návštěva, tak se stůl musí naplnit spoustou jídla. Ale je možný, že to je nějaký romský specifický zvyk. Když někdo přišel, vždycky bylo na stole hodně jídla a alkoholu.

V: Setkal jste se jako dítě s nějakými předsudky od svých vrstevníků?

Manžel: Nikdy. Já ne. Ke mně se jako k Romovi nikdy nikdo nechoval.

V: Bylo pro vás těžké získat vzdělání? Co jste vlastně vystudoval? Byli na té škole ještě i jiní Romové?

Manžel: Vystudoval jsem střední průmyslovou školu strojní. Byl jsem jedinej Rom na celý střední škole a vím, že tam do té doby ani nikdy žádněj jinej nestudoval. V 80. letech, když já jsem šel na průmyslovou školu jsem snad byl i jediný Rom v celých jižních Čechách, který vystudoval střední školu.

V: Proč si myslíte, že to tak bylo, že ti ostatní na to neměli?

Manžel: Nevedli je k tomu v rodině. Je to typický, rodiče neměli vzdělání, nebyli inteligentní, tím pádem ani děti k tomu nevedli, aby se vzdělávali. Mně k tomu táta vždycky vedl.

V: Vašeho otce k tomu jeho rodiče také vedli nebo to bylo tím, že se chtěl zkrátka vymanit z té romské škatulky?

Manžel: Táta se narodil před 2. světovou válkou v roce 1932, takže zažil velkou chudobu a musel už v 15 letech odejít z domova a šel vydělávat peníze. Odjel do Čech a tady vydělával. Pracoval v dolech. Proto chtěl, abysme se my měli líp.

V: Proč vaše sestry to vzdělání jako vy nemají?

Manžel: Nebyly nadaný na učení. Nezajímalo je to. Obě se vyčleňovaly. Pořád žily v tom, že je někdo sleduje, jen proto že jsou tmavý, ale já jsem to nikdy neměl. Akorát co, tak já jsem vždycky musel dokazovat, že jsem lepší, jak v učení, tak i ve sportu, neustále jsem musel být lepší než ostatní. Například známku ve škole jsem si musel zasloužit mnohem víc než mojí bílí vrstevníci. Já jsem tu jedničku měl vždycky hodně hodně poctivou, ostatní jí třeba měli taky, ale nemuseli se o ní tolik zasloužit jako já.

V: Takže jste ty předsudky vlastně pocíťoval jako dítě.

Manžel: Teď, když o tom mluvím, tak možná jo, ale já jsem to tak dřív nikdy nevnímal. Táta mi vždycky říkal: „*Cokoliv v životě budeš dělat, musíš dělat ne na sto procent, ale na sto dvacet procent, pořád musíš bejt o krok napřed, protože nikdo ti nic nedá zadarmo. To, že jsi tmavej ti jinak vždycky budou předhazovat.*“ Ale mně to nikdy v životě nikdo nepředhodil.

V: Vaši rodiče byli vždycky zaměstnaní?

Manžel: Vždycky pracovali.

V: I vaše sestry normálně pracují?

Manžel: Ne, u nich je to jiné. Nevím proč. U rodičů jsme viděli, že pracovat se musí. Já bych řekl, že je to tím, že i jejich manželé, to byli teda Češi ne Romové, ale byli spíš intelektuálně na nižší úrovni a v podstatě neměli vyšší cíle a stačilo jim to co mají a nekladli si žádný cíle, žili ze dne na den.

V: Líbí se vám romská kultura?

Manžel: Nikdy mě romská kultura nepřitahovala, stejně tak jako jsem nikdy nevyhledával tu romskou komunitu. Jo možná se mi líbí romská hudba, když to slyším, tak v sobě cítím ten temperament. Ale nikdy jsem to nevyhledával.

V: Myslíte si, že máte nějaké typické romské povahové rysy?

Manžel: Jsem temperamentnější, ale to je asi všechno. Ještě možná, že jsem pohostinnější, mám rád hodně jídla.

V: Byli vaší rodiče čistotní? Měli jste doma uklizeno?

Manžel: Ano, rodiče si na tom vždy zakládali.

V: Myslíte si, že je to romská vlastnost být čistotný?

Manžel: Nesmíte nikdy srovnávat romskou komunitu s Romy, kteří žijou třeba někde na okraji města sami. Většinou ty, co žijou pohromadě, nejsou čistotní, tam se nedodržují základní hygienický návyky, mají bordel. Ale ty, co žijou mimo tuhle komunitu, jsou čistotní a jsou asimilovaní do společnosti. Taková je moje zkušenost.

V: V čem si myslíte, že spočívalo to, že vás majoritní společnost tak dobře přijala?

Manžel: Já už jsem byl od malička vůdčí typ. Byl jsem jakýmsi lídrem. Asi už v dětství jsem byl prostě nějaká autorita, že mě ty děti vlastně následovaly. Vůbec nikdy jsem neměl problém, že by mě někdo napadal, kvůli tomu, že jsem tmavej, naopak oni šli za mnou. To už bylo ve školce, ve škole, dělal jsem předsedu třídy, i na průmyslovce jsem byl vůdcem třídy. Na vojně jsem byl lídrem, potom i v práci. Se mnou to takhle jde celý život.

V: Mají lidé tak dobrý vztah i k vašim sestřám?

Manžel: Měli, ale ne tak stoprocentní jako ke mně. Teď už k nim dobrý vztah nemají. Ony si svým chováním tu společnost od sebe odpuzují.

V: Když vám tatínek zemřel, změnil se nějak vztah s vaší maminkou a proč?

Manžel: Změnil se hodně. Táta byl ten, kdo mojí mámu neustále vedl za ruku. Ona tím pádem ztratila oporu a stalo se to, že i mně jako vlastnímu synovi začala závidět. Úspěch mi nepřeje, naopak mě za něj napadá. Ten vztah s ní už nemám stoprocentní, jak jsem s ní dřív míval. Neustále i mým partnerkám ubližovala, ale to bylo ještě i když táta žil. Máma pochází z míň intelektuální rodiny na rozdíl od táty a je to znát.

V: Jakou zastává muž roli v romské rodině?

Manžel: U nás to bylo tak, že táta byl hlava rodiny. Ta Romka ctí svého manžela se vším všudy a v podstatě se ho i bojí. Ten muž nemá daleko od toho, aby použil fyzické násilí.

V: Bylo tomu tak i u vás?

Manžel: Ano i u nás doma se to občas stalo. Byli jsme svědky toho, že mámu několikrát uhodil, ale nikdy mě to žádným způsobem neovlivnilo. Já jsem takový nikdy být nechtěl a ani jsem nebyl.

V: Jaké bylo vaše seznámení s bývalou manželkou, kde jste se poznali?

Manžel: My jsme se seznámili v autobuse. Já už jsem jí teda dřív viděl na nádraží, tam jsem po ní koukal, ona po mně taky koukala, ale až v autobuse jsem se odvážil jí oslovit.

V: Byla to láska na první pohled? Jak jste navázali společný kontakt?

Manžel: Určitě to byla sympatie na první pohled. Společný kontakt byl jako první samozřejmě oční. Já jsem si k ní v autobuse přisednul a začali jsme si povídat.

V: Za jak dlouho od tohoto seznámení jste spolu začali chodit, jak toto seznámení pokračovalo?

Manžel: Pokračovalo to tak, že mi vždycky v autobuse držela místo a asi po 3 těhle kontaktech jsme šli poprvé na schůzku.

V: Nestyděl jste se za odlišnosti, které byly na první pohled zřejmé? Pokud ano tak za jaké a proč?

Manžel: Vůbec ne, ba naopak. Byla tak krásná, že jsem byl pyšnej. Neměl jsem se za co stydět.

V: Jaký byl váš vztah ze začátku?

Manžel: Ze začátku byl moc krásnej. Měli jsme se hodně rádi, hodně jsme si rozuměli.

V: Změnilo se toto po svatbě?

Manžel: Změnilo se to už před svatbou. Už tam jsem začal vidět, že ne vždy si rozumíme.

V: Jak dlouho jste spolu chodili, než jste se vzali?

Manžel: Vzali jsme se asi po dvou letech chození.

V: Kdy jste začali společně bydlet?

Manžel: Společně bydlet jsme začali půl roku po svatbě.

V: Narazili jste už na začátku vztahu na nějaké povahové rysy nebo zvyklosti, ve kterých jste se odlišovali? Jaké to byly?

Manžel: V té době jsem to nevnímал, že bysme se nějak odlišovali. Já jsem byl vždycky takovej, že jsem se přizpůsoboval, aby bylo dobře. To mi často vyčítala moje rodina.

V: Odrazovali vás rodiče od vaší partnerky a proč?

Manžel: No ano i ne. Moje máma mě odrazovala, protože pro mě chtěla Romku. Netrvala ale vyloženě na tom, abychom se rozešli. Vlastně už po prvním setkání si partnerku oblíbila. Máma byla pyšná hlavně na to, že je hezká.

V: Chtěla vaše rodina, abyste měl partnerku stejného etnika? Proč to tak bylo?

Manžel: Máma ano, ale striktně na tom netrvala. Táta to nechtěl, abych měl Romku, právě proto abych se vymanil z té romský společnosti, říkal, že se musíme asimilovat.

V: Dávala vám rodina najevo, že s vaším vztahem nesouhlasí? Řekli vám, z jakého důvodu?

Manžel: Ne, nikdy.

V: Měl jste někdy za partnerku Romku?

Manžel: Ne nikdy, ani jsem po tom netoužil. Nemůžu říct, že by se mi nelíbily vzhledově, ale nelíbilo se mi jejich chování. Vždycky jsem se za ně styděl. Styděl jsem

se za jejich chování, za to, jak některý vypadají, jak chodí špinavý. Nechtěl jsem s nima mít absolutně nic společného. Jedna taková příhoda, co se mi stala, když mi bylo 16, jeli jsme s klukama od hasičů na zájezd do Maďarska a zastavili jsme se na Slovensku v Šaľe a šli jsme do letního kina, kde si ke mně přisedli Romové a začali se mnou mluvit romsky, ale já jsem jim nerozuměl. Kvůli tomu si hned mysleli, že se nad ně povyšuju a začali mě fyzicky napadat.

V: Jaké bylo vaše první setkání s tchánem a tchýní, jak na vás reagovali?

Manžel: První setkání, co se týká tchána bylo skvělé, tam nebyl jediný problém. Ale z tchýně jsem cítil, že s naším vztahem nesouhlasí. A tohle se táhlo celým naším vztahem. Nikdy jsme si spolu nerozuměli.

V: Jak vás přijala partnerčina rodina? Jaký k vám měli vztah?

Manžel: Tchán měl ke mně dobrou vztah a já k němu taky, vážil jsem si ho jako člověka, ale jak už jsem zmiňoval, s tchýní jsem si nerozuměl. Na druhou stranu já jsem si nikdy nedovolil jí kritizovat nebo oponovat, a i když řekla něco, co se mě dotklo, tak jsem vždycky ustoupil.

V: Z čeho myslíte, že pramenil tento její vztah k vám?

Manžel: No někdo by si mohl myslet, že z toho, že byla u jehovistů, ale já si to nemyslím. Myslím, že důvod byl ten, že si pro svojí dceru představovala někoho jiného. Samozřejmě to, že jsem Rom tam hrál taky roli, ale taky to, že jsem byl vždycky silnější postavy a takový lidi ona nesnáší, a i když jsem měl v práci vysokou pozici a její dceru zajistil, nikdy jsem nebyl dost dobrý.

Manželka má ještě dva bratry. S nima jsem měl až nadprůměrně dobrý vztah. A s její celou rodinou jsem měl velmi dobré vztahy.

V: Zachovali jste ty vztahy i po rozvodu?

Manžel: Částečně. Ze začátku ano, hlavně s její sestřenicí s manželem a jejím nejmladším bratrem s manželkou. Druhému bratrovi jsem šel na jeho svatbě dokonce za svědka. Hodně jsme se s nima stýkali. Ale teď už tam ty vztahy nejsou. Já jsem měl po určité době od rozvodu pocit, že ty vztahy s její rodinou musím ukončit, abych se přes ten rozvod přenesl. Teď mě to mrzí, byla to chyba.

V: Jaký měla vaše rodina vztah k vaší partnerce?

Manžel: Když vezmu celou rodinu, tak rodiče se dá říct, že k ní měli vztah dobrej, hlavně z tátovo strany a ostatní tam nebyli dobrý vztahy. Se starší sestrou jsme se nikdy nějak nestýkali, ani já jsem to nechtěl. Moje mladší sestra jí neměla ráda. Vadilo jí, že má jiný názory, záviděla jí a pak jí začala i napadat, kvůli jejímu původu. Prostě jí vadilo, že je bílá.

V: Měli jste společné přátele?

Manžel: Spíše ne a když už tak velmi málo.

V: Narazili jste ve vašem vztahu na nějaké problémy, např. hospodaření v domácnosti, zvyky atd.? Jaké to byli problémy a jak jste je řešili?

Manžel: Ve zvycích ne, tam nebyl žádný problém. Ale třeba v domácích pracích jo. Já jsem vyžadoval, aby se víc starala o domácnost, byl jsem na to z domova zvyklej. Tam jsme měli rozpory a ve financích taky. Já jsem měl o financích úplně jinou představu. Byl jsem spíš spořívej a ona ráda utrácela. To pramenilo z toho, že já jsem pocházel z chudých poměrů a u nich se nedostatkem nikdy netrpělo. To nemá vůbec nic společného s etnikem.

Problémy jsem zkoušel řešit domluvou, ale většinou bez efektu, nakonec to skoro vždycky skončilo hádkou. Ona nikdy nechtěla nic řešit a mluvit o problémech. Často jsem ustupoval. Bral jsem si i různé půjčky, jen aby byla spokojená.

V: Hádali jste se často kvůli rozdílným názorům a povahám? Co bylo nejčastějším předmětem hádek?

Manžel: Ano, po nějaké době jsme se začali opravdu hodně hádat. Nejčastěji kvůli různým názorům na výchovu naší dcery.

V: Dívali jste se rozdílně na výchovu společného dítěte a pokud ano tak v čem?

Manžel: Ano, velmi často. Měli jsme rozdílné názory na výchovu, a to v tom že já jsem od dcery vyžadoval disciplínu a manželka byla ve výchově hodně benevolentní.

V: Jak se vaše rodina chovala k vaší dceři?

Manžel: Moji rodiče dceru milovali. Často nás navštěvovali, dceru hodně hlídali. I později když chodila do školy, jí moje máma nosila navařené jídlo, starala se, když byla nemocná, hodně nám pomáhali. Moje sestry dceru ale rády neměly. Opět tam byla

závist, že je chytrá, chodí hezky oblékaná, měla všechno, co potřebovala a vlastně i chtěla, měli jsme jen jí. Mladší sestra jí stejně jako manželce nadávala kvůli tomu, že je bílá.

V: Jaký měla partnerčina rodina vztah k vaší dceři?

Manžel: Tam měli všichni dceru moc rádi. Až na babičku, tedy vlastně tchýni. Tam jsem cítil, že z její strany ta upřímnost o tom, že jí má ráda, tam není. Často jí kritizovala, kvůli váze. Jednou jí dokonce nazvala mutantem, protože je křížencem dvou ras. Dcera tam nechtěla jezdit ani na prázdniny, protože jí babička využívala na úklid. Myslím, že se k ní nechovala dobře, kvůli mně, kvůli tomu, že já jsem nebyl ten pravej pro její dceru.

V: Co stálo za rozpadem vašeho manželství, byl to i etnický původ?

Manžel: Jednoznačně nevěra. Etnikum v tom nehrálo žádnou roli, ale byla to opakovaná nevěra z manželky strany.

V: Napadlo vás, že by život s partnerkou stejného etnika byl jednodušší a v čem?

Manžel: Ne vůbec. Nikdy mě to nenapadlo.

V: Stalo se vám někdy, že na vás jako na pár cizí člověk reagoval negativně? Jaká byla reakce?

Manžel: Vůbec ne. Nepamatuju si jedinou negativní reakci. Pokud byly nějaké reakce, tak jediné pozitivní.

V: Setkávali jste se i s pozitivními reakcemi? Jaké to byly?

Manžel: Ano, velmi často. Ostatní nám náš vztah přáli, říkali, jak nám to spolu sluší a fandili nám.

Příloha č. 4: přepis hloubkového rozhovoru s manželkou

Rozhovor č. 2

Jméno: Manželka

Etnikum: české

Délka rozhovoru: 50 min

V: Jaké jste měla dětství?

Manželka: Já si myslím, že jsem měla moc hezké dětství, sice jsem měla přísně rodiče, ale já mám na dětství moc pěkný vzpomínky. Mám dva mladší bratry a s oběma jsem vždy měla dobrý vztah. Lepší možná tím prostředním, jelikož o mladšího jsem se jako holka musela starat, protože byl o 11 let mladší než já. To mi samozřejmě nebylo příjemné.

V: Jaká byla vaše výchova?

Manželka: Rodiče na mě a mladšího bratra byli opravdu hodně přísný, kromě teda nejmladšího bratra. Ten, jelikož byl nejmladší, byl jejich mazlíček. Já a můj mladší bratr jsme byli hodně často bití.

V: Jaká byla situace u vás v rodině, co se týká zvyků, financí atd.?

Manželka: My jsme v rodině nikdy neměli nedostatek peněz. Táta hodně pracoval a tím tedy i hodně vydělal. My jsme jako děti nikdy nestrádali. Na svačinu jsme vždycky dostali kapesné. Ale my jsme v tom vyrůstali, takže nám to nepřišlo jako něco jiného nebo lepšího.

Jinak táta si zakládal nejvíc na vánočních svátcích. To byla tradice, která se musela ctít.

V: Myslíte si, že byl nějaký rozdíl mezi vaší výchovou a výchovou vašeho bývalého manžela?

Manželka: Já si myslím, že u manželových rodičů ta výchova byla trošku volnější, ale to nebylo tím, že byli Romové. Myslím si, že prostě měli víc kamarádský vztahy s rodičema. Ale vlastně ano, vím jeden rozdíl. My jsme se v dětství s našima hodně stýkali s příbuznými a tohle jsem v manželovo rodině nezažila, oni se s rodinou skoro vůbec nestýkali.

V: Z jakého si myslíte, že to bylo důvodu?

Manželka: Nechtěli, prostě se nechtěli s nimi stýkat. Můj tchán se stýkal jen se svým bratrem, to byl moc hodný člověk. Ale se zbytkem se stýkat nechtěli. Až po tchánovi smrti se tchýně začala stýkat se svými sestrama, do té doby ne. Tchán jí to nezakazoval, nechtěli se s nimi vídat oba. Tohle jsem já nikdy nepochopila, ale upřímně si myslím, že tchán se chtěl vymanit z té romské rodiny, neměl je rád, nechtěl být jako oni. Chtěl se prostě plně začlenit do té české společnosti.

V: Jaké bylo vaše seznámení s bývalým manželem, kde jste se poznali?

Manželka: Seznámili jsme se na jaře v roce 1991. Bylo to v autobuse cestou do práce. Tou dobou byl můj budoucí partner zadaný. Chodil s mojí spolužačkou ze základní školy, přes kterou jsme se seznámili.

V: Byla to láska na první pohled? Jak jste navázali společný kontakt?

Manželka: Nebyla to láska na první pohled, ale líbil se mi, ale byl zadaný. Myslím, že to bylo oboustranné. Záviděla jsem jí, ale vím, že se za něj styděla a představila mi ho jako kamaráda.

V: Nestyděla jste se za odlišnosti, které byly na první pohled zřejmé? Pokud ano tak za jaké a proč?

Manželka: Já jsem se za něj určitě nestyděla, spíš naopak, byla jsem pyšná, protože byl jiný než ostatní. Jeho barvu pleti jsem nevnímala jako překážku. Odlišoval se od ostatních hlavně v oblékání. Hodně si potrpěl na košile a nažehlené kalhoty. To nosí dodnes.

V: Jaký byl váš vztah ze začátku?

Manželka: Začátek nebyl jednoduchý, protože jak jsem říkala, chodil s mojí spolužačkou, a jelikož jsme se mu líbily obě, měl dilema, které dát přednost. To trvalo asi tak půl roku. To se potom rozlousklo po novém roce 1992. Tou dobou už to bylo oficiální. Hodně jsme si dopisovali, ještě mám dodnes schované dopisy. Navštěvovat jsme se začali po dalším půl roce. Do té doby jsme se vídali každý den v autobuse cestou do práce a z práce. Snažili jsme se spolu trávit každou volnou chvíli.

V: Jak dlouho jste spolu chodili, než jste se vzali?

Manželka: Bylo to i s přestávkami dva a půl roku.

V: Kdy jste začali společně bydlet?

Manželka: Pár měsíců před svatbou jsme spolu bydleli na střídačku u rodičů, protože v té době bylo dost složité dostat byt. Žádost měl můj partner podanou už za svobodna v obci, kde jsme potom bydleli. Ale jako svobodný na byt nárok neměl, podmínkou byla svatba. Takže jsme byt dostali na podzim, měsíc před svatbou v roce 1993. Stěhovali jsme se tam na jaře v roce 1994, protože můj manžel byl na školení v Německu od ledna do dubna a také kvůli penězům. Takže oficiálně jsme spolu začali bydlet koncem dubna roku 1994.

V: Narazili jste už na začátku vztahu na nějaké povahové rysy nebo zvyklosti, ve kterých jste se odlišovali? Jaké to byly?

Manželka: Já jsem to nějak nevnímala, ze začátku si to každý tak trochu idealizuje.

V: Odrazovali vás rodiče od vašeho partnera a proč?

Manželka: Samozřejmě odrazovali, snažili se mi to rozmluvit všelijak. Báli se, abych si domů nepřivedla nějakého pobudu. Rodiče se báli, když se dozvěděli, že chodím s Romem, že si sebou k nám do rodiny přitáhne celej romskej klan, nebo jak to nazvat. Toho se rodiče opravdu hodně báli, potom když zjistili, že se s nikým nestýkají, tak to bylo v pořádku.

V: Chtěla vaše rodina, abyste měla partnera stejného etnika? Proč to tak bylo?

Manželka: Ano chtěli, abych měla normálního bílého kluka. Naši nebyli rasisti to rozhodně ne, ale báli se, jaká to bude rodina.

V: Dávala vám rodina najevo, že s vaším vztahem nesouhlasí? Řekli vám, z jakého důvodu?

Manželka: Rodina mi dávala hodně najevo, že s naším vztahem nesouhlasí. Hodně se snažili mi to rozmluvit, ale já byla paličatá. Poprvé partnera rodiče viděli po půl roce našeho chození, tehdy byla v sousední vesnici hasičská soutěž a on byl kapitán. Když ho můj táta viděl, jeho reakce byla: „*to je chlap jak hora, teda ten je ale černej*“, byl tehdy hodně opálený. Nakonec rezignovali, mysleli si, že se brzy rozejdeme.

V: Jaké bylo vaše první setkání s tchánem a tchýní, jak na vás reagovali?

Manželka: Myslím, že to bylo v pohodě. Přijela jsem na víkend na oběd. Na jídlo si opravdu hodně potrpěli. Překvapilo mě, že neumí romsky, mluvili slovensky. Byli

hodně čistotní. Nejlepší mě přijal tchán, troufám si říct, že mě měl rád. Tchýně mě samozřejmě sledovala víc. Představovala si pro svého jediného syna holku stejného etnika. A dávala mi to najevo. Byla jsem prostě bílá. Vlastně i po naší svatbě, když už jsme spolu bydleli, nás často navštěvovala a kontrolovala, jestli máme navařeno, uklizeno atd. Postupem času se to změnilo.

V: Jak vás přijala partnerova rodina? Jaký k vám měli vztah?

Manželka: Nejlepší mě přijal tchán. Tchýně vůbec, když si to postupně znovu vybavuji, hodně se mezi nás míchala. Manžel měl ještě dvě sestry. Starší už bydlela s partnerem a měli dítě a mladší ještě bydlela doma. Se starší sestrou jsme se vůbec nesblížily. Ona ani k rodičům moc nejezdila. Rodiče žili v dvoupokojovém bytě. Takže tam nebylo žádné soukromí. Tchýně se mezi nás hodně pletla. Dokud jsme spolu chodili, tak to tak nějak šlo. Ale co manžel po svatbě odjel do Německa, všechno se změnilo. Volali mým rodičům, neustále mě napadali, volali do manželovi práce, aby mu zastavili plat, chtěli, abychom se rozvedli. S manželovo mladší sestrou jsem neměla dobrý vztah, často nějakým způsobem ublížila. Všechno se u nich řešilo a na to jsem nebyla zvyklá, ale postupem času jsem se přizpůsobila. Tohle jsem u nás v rodině nikdy nezažila. Je pravda, nebýt tehdy mých rodičů, už bychom spolu nebyli. Byla jsem hodně pod drobnohledem. Takže, když to shrnu, když jsem se chovala a dělala vše, co chtěli, bylo dobře. Ale když jsem se zasekla, bylo zle.

V: Měl váš tchán s tchýní nějaké povahové rysy, které jsou typické pro Romy?

Manželka: Já myslím, že ne. Oni se přizpůsobili těm lidem ve vesnici a tím se vyjímali. Samozřejmě byli oba temperamentní. Tchýně byla čistotná, každý den vařila, několikrát do týdne pekla, a co jsem od manžela slyšela, tak se u nich občas objevilo i nějaké fyzické násilí. Já jsem toho ale svědkem nikdy nebyla. Nikdy jsem to, ale nebrala jako typicky romský vlastnosti, takhle se můžou chovat i bílí.

V: Jaký měla vaše rodina vztah vašemu k partnerovi?

Manželka: Můj táta, ač byl proti našemu vztahu si mého partnera oblíbil, musím říct, že si hodně rozuměli. Máma se v té době začala stýkat se svědky Jehovovými, to byl také pro nás šok, takže měla vůči mému vztahu samozřejmě výhrady. Máma si pro mě představovala jiného partnera. Tam to bylo, dá se říct ze zjištěných důvodů. Také mu to dávala najevo. Ještě mám dva mladší bratry, starší z nich byl v té době na vojenské škole v Nitře a domů jezdil jednou za tři měsíce a nejmladší chodil do 4. třídy ZŠ.

Bráchové měli partnera rádi, hlavně nejmladší, protože jak jinak než, že dělali blbosti. Měli spolu hezký vztah, jezdil k nám často i na prázdniny. Ani jednomu z nich nevadila jiná barva pleti.

V: Navštěvovali se vaši a partnerovi rodiče?

Manželka: Ano stýkali se spolu. Měli spolu dobrou vztah. Tchán byl starší než můj táta a vlastně si s tátou i docela rozuměli. Nikdy o sobě navzájem nemluvili špatně.

V: Měli jste společné přátele?

Manželka: Společné přátele ani ne. Spíš známé z okolí.

V: Narazili jste ve vašem vztahu na nějaké problémy, např. hospodaření v domácnosti, zvyky atd.? Jaké to byli problémy a jak jste je řešili?

Manželka: Co se týká hospodaření, to bylo opravdu jiné než u mých rodičů. U nás doma jsme nikdy neměli nedostatek, to bylo u jeho rodičů jiné. Tam s penězi pořád nevycházeli, hodně si půjčovali, na co jsem nebyla zvyklá. U nás doma to fungovalo tak, že my jako děti jsme do finanční situace nebyli zasvěcovaný. Nikdy jsme problémy s penězi nebo s čímkoliv jiným nemusely řešit. U jeho rodičů se naopak řešilo všechno.

V: Hádali jste se často kvůli rozdílným názorům a povahám? Co bylo nejčastějším předmětem hádek?

Manželka: Ze začátku ne. To bylo potom u jeho rodiny. Tam jsem začala vnímat rozdíly. Něco se řešilo hádkou. Prostě si vynadali a jelo se dál. Manžel byl vznětlivý, když se mu něco nelíbilo, vybuchnul. Pak se mi omlouval. Co bylo předmětem hádek nejvíce samozřejmě žárlivost, nedostatek peněz, dál už nevím.

V: Dívali jste se rozdílně na výchovu společného dítěte a pokud ano tak v čem?

Manželka: Na výchovu dítěte ne. Dcera byla vymodlené miminko. Potom až byla starší samozřejmě chtěl, aby se dobře učila, aby z ní něco bylo, když má tátu Roma, protože sám věděl, jak je to těžké se prosadit jak v práci, tak v životě. Jeho rodiče hodně dbali na to, aby měl manžel vzdělání a on tvrdě pracoval na tom, aby něčeho dosáhl. To samé chtěl od své dcery. Chtěl, aby z ní něco bylo a něčeho dosáhla, ale to bylo oboustranné.

V: Jak se vaše rodina chovala k vaší dceři?

Manželka: Dceru měli moc rádi. Vlastně od doby, co nás přivezli z porodnice tak u nás byli hodně často. Nejvíc mi pomáhal můj táta. Ten se mnou absolvoval všechno. Dcera byla nedonošené miminko, museli jsme často navštěvovat lékaře. Byl se mnou a s ní pokaždé. Měli mezi sebou velké pouto. Moje máma se stala babičkou ve 42 letech a připadala si na to příliš mladá, protože v té době měla doma ještě mého nejmladšího bratra, kterému bylo 12 let.

V: Co stálo za rozpadem vašeho manželství, byl to i etnický původ?

Manželka: Za rozpadem našeho manželství stály neustálé neshody, neměli jsme společné přátele, společné zájmy. Můj muž byl hodně ambiciózní v práci. Opravdu práce byla pro něj vším. Zakládal si hodně na tom, aby to někam dotáhl. Prostě se vyjímal. A ano částečně v tom byl i etnický původ, ale ne kvůli němu, ale kvůli jeho rodině.

V: Napadlo vás, že by život s partnerem stejného etnika byl jednodušší a v čem?

Manželka: Tohle jsem nikdy nepreferovala. Zastávala jsem vždycky názor, že i se stejným partnerem to může být těžké. Vždycky záleží na povaze, ať je to bílý nebo černý.

V: Stalo se vám někdy, že na vás jako na pár cizí člověk reagoval negativně? Jaká byla reakce?

Manželka: Ano stalo se to, když jsme spolu chodili. To bylo vlastně po revoluci, byli tu skinheadi, a to jsme se báli opravdu hodně, a pak jsme třeba potkali romskou dívku a ta si přede mnou odplivla.

V: Setkávali jste se i s pozitivními reakcemi? Jaké to byly?

Manželka: Ano z okolí kdo nás znal, všichni nám to přáli a každý říkal, jak jsme krásný pár.

Příloha č. 5: přepis hloubkového rozhovoru s dcerou

Rozhovor č. 3

Jméno: Dcera

Etnikum: romsko-české

Délka rozhovoru: 40 min.

V: Jaké bylo tvé dětství?

Dcera: Moje dětství bylo normální, jako každého jiného řekla bych. Žili jsme na vesnici v bytovce, bylo tam hodně mých vrstevníků. Takže to dětství bylo pěkné. Většinu času jsem trávila s dětmi venku. Ve stejné vesnici žila i babička s dědou z tátovy strany a také jeho sestra s rodinou. Jedním z těch vrstevníků byl i můj bratranec, syn moje tety, dřív jsem jí ještě tak říkala.

V: Ted' už jí teto neříkáš?

Dcera: Ted' už jí neříkám nijak. Hodně naší rodině ubližovala a využívala. Dřív měla manžela bělocha, s ním má dvě děti. To bylo super, měla jsem ho hodně ráda. Když táta potřeboval pomoc, bez váhání šel a pomohl. Pak se rozvedli a našla si Roma, s kterým má třetí dítě. Ty už moc neznám a ani nechci. Vím, že táta se s nimi občas vídá, ale já o nic nechci nic vědět. Hodně mě a moje mámě ubližovali. Pořád jsme poslouchaly, že jsme hnusný bílý gádžovky s modrýma očima.

V: Navázeli se do tebe někdy tví vrstevníci kvůli etniku?

Dcera: Ne nikdy. Na rozdíl od mého bratrance, který byl také etnika romsko-českého. Já jsem nikdy nevypadala jako Romka. Jako dítě jsem byla světlavá a světlá. Navíc tátu vždycky měli všichni rádi. Nikdy ho moc nespojovali se zbytkem jeho rodiny. Vždycky jsme byli normální, slušní a táty si ostatní vážili.

V: Jaké byly vztahy s prarodiči z tátovy strany?

Dcera: Když žil děda, bylo to dobré. Děda byl hodnej a chtěl, aby rodina držela pohromadě. Tátu i mámu měl moc rád. Na tátovi si vždy zakládal a vím, že když tenkrát naši měli problémy a chtěli se rozvádět, tak on byl ten, který to zarazil. Když umřel, tak se všechno změnilo. Babička jednoduše přeskočilo. Babička je zlá ženská. Nemá ani na tátu. Místo aby na něj byla pyšná, co dokázal, tak ho ponižuje, závidí a no prostě se k němu chová strašně.

V: Jaké byly vztahy s prarodiči z matčiny strany?

Dcera: Tam to bylo asi o něco lepší. Děda byl moc hodnej. Tátu měl moc rád i mě. S babičkou už to bylo horší. Je u jehovistů a vždycky mě nazývala mutantem, protože rasy se nemají křížit a pak se z toho rodí mutanti jako jsem já. Ale jezdili jsme tam často za dědou, babičku jsme ignorovali. Celkově i když se to takhle nezdá, tak ty vztahy byli lepší s celou mámy rodinou než s tou tátovo. Babička tátu teda nikdy nepřijala a myslím, že z toho rozvodu měla radost. Naopak děda se s tím nikdy nesmířil a mamky novému manželovi nemůže přijít na jméno, ani na svatbu jim nepřišel.

V: Vnímala jsi tátu a jeho rodinu jako Romy?

Dcera: Tátu nikdy. Vůbec nikdy jsem nás nevnímala jako romskou rodinu a nikdy jsem se před nikým za tátu nestyděla. Za babičku s dědou trochu jo, ale to spíš, protože babička je hodně svá. Není prostě tak inteligentní, takže jsem se styděla spíš za to. Ta moje teta, o který jsem mluvila, tak ty jako Romy vnímám, chovají se tak. Myslím, že jako vědomě se tak chovají, že prostě jako ty Romové chtějí být.

V: Jaký byl vztah rodičů?

Dcera: Když jsem byla malá tak normální, měli se hodně rádi. Možná táta měl mámu radši než ona jeho. Ale hodně se hádali. Táta byl vždycky nervák a neměl moc trpělivost. To se odráželo i na vztahu ke mně. Na druhou stranu teď už to vidím trochu jinak. Byla jsem hodně ovlivněná mámou a myslela si, že táta je ten nejhorší. Nebylo to tak. Máma taky nebyla svatá, tátu dost podváděla a on jí tak miloval, že všechno odpustil. Až už to jednoho dne přeteklo a šli od sebe, to mi bylo 17.

V: Hádali se rodiče často?

Dcera: Ano hádali, bylo to skoro na denním pořádku, pro mě jako pro dítě to bylo hrozný, protože všechno řešili přede mnou.

V: Co bylo nejčastějším předmětem hádek?

Dcera: Nevěra. Máma tátu několikrát povedla, on jí to vždy odpustil, ale nezapomněl. Při každé hádce jí to předhodil.

V: Jak jsi se dozvěděla o těch nevěrách?

Dcera: Od mámy. Už když mi bylo 10 mi řekla, že má jinýho pána, co jí má rád. Dokonce mě s ním vzala i do kina. Nesměla jsem to říct tátovi a taky neřekla. Když za ním jezdila, musela jsem jí krýt.

V: Hádali se i kvůli etniku tvého táty?

Dcera: Taky, ale spíš kvůli jeho rodině. Máma dost často tátovi nadávala do cikánů, myslím že to bylo, protože to bylo první, čím věděla, že mu může ublížit.

V: Vzpomeneš si, jak tě rodiče vychovávali?

Dcera: Táta na mě měl dost vysoký nároky, chtěl, abych se perfektně učila, musela jsem mít samý jedničky, vždycky říkal, že ze mě musí něco bejt. Změnilo se to až na gymplu, kde jsem samý jedničky už neměla a musel se s tím smířit. Ale bylo to tak se vším, když jsem šla na diskotéku, tak vždycky říkal, ať nezapomenu, kdo jsem a jak se mám chovat, ať mu neudělám ostudu. U mámy jsem měla problém s důvěrou, s čímkoliv jsem se mámě svěřila, tak hned řekla tátovi a později se to tak nějak dostalo na povrch. Nikdy jsem jí neříkala o prvních láskách a tak, prostě jsem jí nevěřila.

V: Jak jsi reagovala na rozvod rodičů?

Dcera: Jak? No ve finále jsem ráda, že se rozvedli. Mě ty jejich hádky hodně poznamenaly. Ale ty první měsíce byly hodně těžký.

V: Co bylo příčinou rozvodu?

Dcera: Nevěra. Máma už s tátou prostě nechtěla bejt, neměla ho ráda, tak si záměrně hledala jinýho chlapa, já jsem o tom věděla. Už toho prostě bylo moc. Tolikrát by nevěru snad nikdo neodpustil.

V: S kým jsi po rozvodu zůstala?

Dcera: Nejdřív jsem odešla s mámou, odstěhovaly jsme se. Ale máma měla už v té době někoho jinýho a záleželo jí jenom na něm. Ta situace se tak vyhrotila, že jsem odešla zpátky k tátovi, a mělo to tak být. Hodně jsme se sblížili a já jsem mu strašně vděčná za to, co pro mě udělal a obětoval.

V: Bojovala jsi s předsudky ve vyšším věku?

Dcera: Ani ne. Jak už jsem říkala, jako Romka nevypadám. Občas se někdo pozastavil nad mým příjmením. Já ale neměla nikdy problém přiznat, jakého etnika je můj táta. Naopak jsem na něj hrdá, že je jiný, úplně normální, inteligentní.

V: Dávali ti přátelé nebo rodina někdy najevo, že jsi „jiná“?

Dcera: Až na babičku z matčiny strany nikdy nikdo. Ta mi to dávala a dává najevo pořád.

V: Jak tvůj přítel vnímá tvé rodiče?

Dcera: Já myslím, že hodně dobře. S tátou si hodně rozumí, i s tátovo přítelkyní. Moje mamka mu taky nevadí. S jejím manželem už je to horší. Toho asi nesnese nikdo jiný než máma (smích).

V: Bylo pro tvého přítele romské etnikum části tvé rodiny překážkou?

Dcera: Já myslím, že ne. Nikdy mi nic takového neřekl. Vždycky říkal, že s tím nemá problém. Nevadí mu si s tátou někam vyrazit a tak. Nestydí se. Myslím, že to tak vůbec nevnímá.

V: Vědí o tvém etniku partnerovy rodiče, co na to říkají?

Dcera: Vědí. Neřekli jsme jim to, ale hned. Přítelův otec prý „cigoše morgošé“, jak on říká, rád nemá. Ani nevím, jestli ten to ví, ale asi jo. Jeho maminka to ví určitě a problém s tím nemá. Vidí, že jsme normální, slušní. Každopádně my máme svůj život, i kdyby jim to vadilo, nic by neřekli, a hlavně s tím nic neudělají. Naši rodiče se navzájem ještě neznají. Nevím, co by říkali, kdyby tátu znali osobně.

V: Když jste čekali s partnerem syna, přemýšleli jste, jak bude vypadat?

Dcera: Přemýšleli, asi jako každý, kdo čeká miminko. Ale spíš jsme se tomu smáli a dělali si srandu, že se nám narodí černovlasý kudrnáč s hnědýma očima. No, a nakonec je to modrooký blondák. Když je vidím se svým tátou vedle sebe, musím se smát. Je to jako černá a bíla (smích). Někdy si říkám, že není možné, že takhle vypadá tátovo vnuk.

V: Jak vás jako pár vnímá okolí, myslíš, že působíš na druhé jako poloviční Romka?

Dcera: Nepůsobím. Jak jsem už říkala, někoho to může napadnout jenom podle příjmení. Nepřipadám si, že bych vedle přítele vypadala nějak jinak a myslím, že ani on se nemusí stydět.

Příloha č. 6: přepis hloubkového rozhovoru s partnerem dcery

Rozhovor č. 4

Jméno: Partner dcery

Etnikum: české

Délka rozhovoru: 30 min

V: Jak jste se s přítelkyní seznámili?

Partner dcery: Seznámili jsme se v zaměstnání. Byli jsme kolegové. Ona nastoupila někdy v létě, začali jsme se normálně bavit. Líbil se jí můj specifický styl humoru a mně se líbilo, že jí to neodradilo (smích).

V: Kdy jste spolu začali chodit?

Partner dcery: Chodit jsme spolu začali asi 4 měsíce potom, co k nám do firmy nastoupila. Bylo to kolem jejích narozenin, které měla v listopadu.

V: Líbila se vám vzhledově? Poznal jste, že není čistě českého etnika a podle čeho?

Partner dcery: Ano líbila, i když ze začátku jsem to tak nevnímal. Vnímat jsem to začal až když jsme se začali více sbližovat. To, že není českého etnika jsem od začátku předpokládal kvůli jejímu příjmení.

V: Jak jste reagoval, když jste zjistil, že je poloviční Romka?

Partner dcery: Nereagoval jsem nijak. Neměl jsem žádné předsudky. Obecně nejsem předpojatý vůči menšinám. Nemám rád, když se lidi hází do jednoho pytle.

V: Báli jste se ji kvůli tomu představit svým rodičům? Pokud ano tak proč?

Partner dcery: Přiznám se, že jsem asi strach měl. Ani ne tak oběma rodičům jako mému otci. Otec je předpojatý, nemá rád Romy. Má s nimi špatné zkušenosti.

V: Jak na to reagovali vaši rodiče, když zjistili, z jaké rodiny pochází vaše přítelkyně?

Partner dcery: To nevím. Nikdy moji rodiče nic špatného o přítelkyni neřekli. Nikdy jsem se neptal, co si o tom myslí. Oni ví že mám svůj život a měli by ho respektovat.

V: Styděl jste se někdy za etnikum své přítelkyně? Například když jste spolu někde byli na veřejnosti?

Partner dcery: Ne nikdy. Nikdy jsem jí jako Romku nevnímal, ani nevím proč bych měl. A už vůbec bych se za ní na veřejnosti nestyděl, nemám důvod.

V: Jak jste vy reagoval na partnerčinu rodinu?

Partner dcery: Budu se opakovat, ale opět musím říct, že úplně normálně. Nestydím se za ně. Vážně nejsem předpojatý.

V: Jak byste popsal partnerčina tatínka?

Partner dcery: Popsal bych ho jako úplně normálního chlapa. Je to hodný člověk, kdybych s ním mluvil po telefonu, tak nepoznám, že má jinou barvu (smích). Je hodný, milý, inteligentní, vstřícný, pohostinný, jen je holt trochu víc opálený a temperamentní. Takový italský typ (smích). Máme hezký vztah.

V: Jak byste popsal partnerčinu maminku?

Partner dcery: Nerad bych se někoho dotknul nebo urazil, ale mám vůči ní smíšené pocity. Mám dojem, že stojí za rozpadem manželství partnerčiných rodičů, což se mi trochu přičítá. Ale není to špatný člověk, to ne, je hodná. Zdá se mi hodně ovlivnitelná, především jejím současným manželem.

V: Měl jste strach, že vaše dítě bude snědé, že na něm částečné romské etnikum bude poznat?

Partner dcery: Strach jsem neměl, ale přiznávám, že mě to napadlo. Asi bych nereagoval negativně, kdyby to tak bylo. Ale je fakt, že by to bylo trochu divný a asi by to divně vypadalo. Já ani partnerka nejsme tmavé typy, takže by si někdo mohl myslet, že jsme ho adoptovali (smích).

V: Myslíte si, že s partnerkou na okolí působíte jako částečně smíšený pár, že jsou viditelné nějaké etnické rozdíly?

Partner dcery: Rozhodně žádné rozdíly nevidím a myslím, že ani okolí je nevidí.

V: Měl jste někdy, kromě vaší současné přítelkyně, partnerku jiného etnika?

Partner dcery: Pokud vím, tak ne. Nikdy jsem se o žádné etnikum nezajímal, ale podle fyzické stránky myslím, že ne.

V: Má vaše partnerka nějaké povahové rysy nebo vlastnosti, které se přiřazují romskému etniku?

Partner dcery: Já nevím, asi je trošku temperamentnější, to je pravda.